Jarosław Greser - doktorant na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza. Specjalizuje się w ochronie praw człowieka, prawie organizacji pozarządowych i problemach związanych z własnością intelektualną.

W organizacjach pozarządowych od 8 lat, od 5 lat związany z Fundacją Innowacyjnych Przedsięwzięć Społecznych z Poznania. Absolwent VIII Szkoły Trenerów STOP.

Adres kontaktowy: jarek.greser@fips.org.pl

Zachęcam Państwa do zapoznania się z książką Jarosława Gresera *Prawo autorskie w działalności trenerskiej* wydaną przez Stowarzyszenie STOP. Jest to nadzwyczaj udana próba syntetycznego ujęcia kwestii praw autorskich w profesji trenerskiej. Choć w zamyśle autora adresowana jest głównie do trenerów, może być ciekawa dla wszystkich osób, pracujących w organizacjach pozarządowych. Każdy przejaw ludzkiej twórczości podlega bowiem ochronie i wiąże się z tematem praw autorskich. Książka dedykowana jest organizacjom pozarządowym, lecz opisywane w niej problemy mają w dużej części wymiar uniwersalny i mogą znaleźć zastosowanie także w działalności np. firm szkoleniowych.

Problematyka ochrony praw autorskich nie jest łatwą dziedziną prawa i niewielu prawników z łatwością porusza się w tej tematyce. Zawiera ona wiele specyficznych pojęć i instytucji prawnych, które mogą dla przeciętnego odbiorcy wydawać się skomplikowane i niezrozumiałe. Dlatego też wielkim walorem recenzowanej publikacji wydaje się przyjęta w niej metoda wyjaśniania i prezentowania zagadnień prawnych. Autor w umiejętny sposób połączył bowiem wiedzę teoretyczną z doświadczeniami praktycznymi. Każde zagadnienie prawne zostało zilustrowane konkretnym przykładem i składa się z opisu wziętej z życia konkretnej sytuacji problemowej, analizy zawierającej teoretyczny opis problemu i odpowiedź na pytanie postawione w opisie sprawy oraz przytoczenia podstawowych przepisów prawnych, które odnoszą się do rozwiązania. Na końcu publikacji można znaleźć słowniczek najważniejszych pojęć używanych w tekście oraz bibliografię z odesłaniem do najistotniejszych polskich pozycji w dziedzinie prawa autorskiego. Dzięki takiemu ujęciu tematu publikacja może stanowić doskonałe narzędzie pracy również dla osób nie mających wykształcenia prawniczego i może dostarczyć odpowiedzi i gotowych rozwiązań problemów z zakresu praw autorskich.

Książka ta nie jest więc jedną z tych publikacji, które po przeczytaniu stawiamy na półkę, lecz jedną z tych książek, które na co dzień chcemy mieć pod ręką.

Mecenas Radosław Skiba

Publikacja nieodpłatna
ISBN: 978-83-928390-4-0

Publikacja została wydana w ramach projektu „Trenerzy NONSTOP" współfinansowanego ze środków Programu Operacyjnego Fundusz Inicjatyw Obywatelskich 2009

Jarosław Greser

Prawo autorskie w działalności trenerskiej

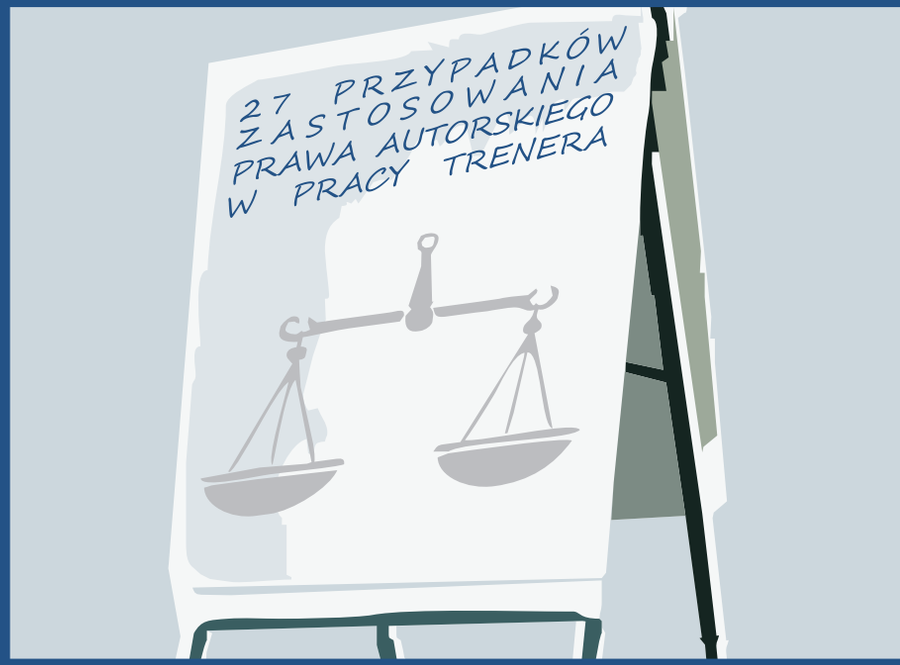

Jarosław Greser

Prawo autorskie w działalności trenerskiej

Stowarzyszenie STOP
Warszawa 2010

Publikacja została wydana w ramach projektu „Trenerzy NONSTOP" współfinansowanego ze środków Programu Operacyjnego Fundusz Inicjatyw Obywatelskich 2009.

© Jarosław Greser, 2010

Wszystkie prawa zastrzeżone. Kopiowanie, powielanie, zwielokrotnianie, digitalizacja wbrew przepisom ustawy zabronione.

Redakcja, skład i opracowanie graficzne
Krzysztof Kondracki

Korekta
Katarzyna Lipka-Szostak

Druk
Kunke Poligrafia, tel. +48 52 35 74 999

ISBN: 978-83-928390-4-0

Stowarzyszenie Trenerów Organizacji Pozarządowych STOP

ul. Wspólna 54a lok. 14, 00-684 Warszawa
tel/fax: (+48) 22 407 07 89
mob.: (+48) 607 280 004
biuro@stowarzyszeniestop.pl
www.stowarzyszeniestop.pl

Wstęp

Prawa autorskie to temat dotyczący prawie każdego aspektu pracy trenerskiej. Jako aktywnie działający trener mam świadomość, że w wielu przypadkach nasza uwaga jest skoncentrowana na innych zadaniach, które wydają się mieć większy priorytet. O prawach autorskich przypominamy sobie wówczas, gdy pojawia się problem wykorzystania naszej pracy lub gdy ktoś nas oskarża o naruszenie jego czy jej praw.

Prawo autorskie to skomplikowana i wielowątkowa dziedzina prawa. Napisanie tekstu, który objaśni jego podstawowe instytucje, a przy tym będzie krótki, zrozumiały i wpisujący się w praktykę zawodu trenera/trenerki, jest dużym wyzwaniem.

Niniejsze opracowanie zawiera odpowiedzi na pytania, które pojawiają się najczęściej na prowadzonych przeze mnie szkoleniach dla trenerów/trenerek na temat prawa autorskiego. Każdy zamieszczony przypadek składa się z:

- opisu wziętej z życia konkretnej sytuacji problemowej,
- analizy, która zawiera teoretyczny opis problemu i odpowiedź na pytanie postawione w opisie sprawy,
- podstawowych przepisów prawnych, które odnoszą się do rozwiązania (stan prawny na dzień 01.03.2010).

Na końcu opracowania można znaleźć słowniczek najważniejszych pojęć używanych w tekście oraz bibliografię z odesłaniem do najistotniejszych polskich pozycji w dziedzinie prawa autorskiego.

Czytelnikowi, który w opisanych przypadkach szuka odpowiedzi na własne pytania, chciałbym zwrócić uwagę na to, że jego sprawa może w szczegółach różnić się od sprawy przedstawionej w tym opracowaniu. Rzetelność wymaga, aby każdorazowo sprawdzać przepisy i ich aktualność, jak również sięgać do źródeł, których wykaz został zamieszczony na końcu opracowania. Jeżeli wątpliwości pozostają nierozwiane, warto zasięgnąć porady prawnika specjalizującego się w prawach autorskich.

Niniejsza publikacja to pierwsza próba syntetycznego ujęcia kwestii praw autorskich w profesji trenerskiej. Pragnę tę pracę kontynuować i rozwijać, dlatego będę wdzięczny za wszystkie spostrzeżenia, uwagi i komentarze. Można kierować je na mój adres e-mailowy: jarek.greser@fips.org.pl.

przypadek 1

program komputerowy do tworzenia wierszy

Tomek napisał program komputerowy, który po wprowadzeniu imienia i płci osoby, tworzy krótki wierszyk na jej temat. Stworzone w ten sposób teksty wykorzystuje w szkoleniach z technik pamięci. Ostatnio dowiedział się, że inne osoby stosują jego wiersze prowadząc podobne zajęcia. Czy Tomek może powołać się na ochronę wynikającą z praw autorskich?

z notatnika prawnika

Prawo autorskie chroni wyłącznie rezultat pracy człowieka. Dlatego nie będą chronione rzeczy i zjawiska, które zostały stworzone w inny sposób. Stąd każdy może namalować lub sfotografować górę, drzewo czy krajobraz, a zdjęcie i obraz będą podlegać ochronie jako wytwór pracy człowieka.

Inaczej ma się rzecz z utworami tworzonymi przez komputer bez ingerencji człowieka. Program, który napisał Tomek, jest chroniony, ale wiersze, które ten program tworzy — nie. Nie mają one cech działania człowieka.

Inna sytuacja będzie miała miejsce w przypadku niniejszego tekstu. Został on napisany przy pomocy programu komputerowego i do momentu wydruku nie miał swojej formy materialnej. Sam program jednak nie napisał ani jednego wyrazu. Dlatego, jako rezultat pracy człowieka stworzony przy wykorzystaniu komputera czy jakiejkolwiek innej formy utrwalania, będzie chroniony prawem autorskim.

Podsumowując: Tomek nie ma podstaw do żądania zaprzestania korzystania z wierszy, które zostały stworzone przy pomocy napisanego przez niego programu. Może jedynie powoływać się na nieuczciwą konkurencję lub względy etyki trenerskiej.

§ przepisy

Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych

Art. 1. 1. Przedmiotem prawa autorskiego jest każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiejkolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia (utwór).

2. W szczególności przedmiotem prawa autorskiego są utwory:

1) wyrażone słowem, symbolami matematycznymi, znakami graficznymi (literackie, publicystyczne, naukowe, kartograficzne oraz programy komputerowe);

2) plastyczne;

3) fotograficzne;

4) lutnicze;

5) wzornictwa przemysłowego;

6) architektoniczne, architektoniczno-urbanistyczne i urbanistyczne;

7) muzyczne i słowno-muzyczne;

8) sceniczne, sceniczno-muzyczne, choreograficzne i pantomimiczne;

9) audiowizualne (w tym filmowe).

Art. 74. 1. Programy komputerowe podlegają ochronie jak utwory literackie, o ile przepisy niniejszego rozdziału nie stanowią inaczej.

2. Ochrona przyznana programowi komputerowemu obejmuje wszystkie formy jego wyrażenia. Idee i zasady będące podstawą jakiegokolwiek elementu programu komputerowego, w tym podstawą łączy, nie podlegają ochronie.

3. Prawa majątkowe do programu komputerowego stworzonego przez pracownika w wyniku wykonywania obowiązków ze stosunku pracy przysługują pracodawcy, o ile umowa nie stanowi inaczej.

przypadek 2

publikacja bez zamieszczonego oznaczenia ©

W 1998 roku Asia napisała i opublikowała krótki poradnik dotyczący pracy z dzieckiem autystycznym. W 2009 roku dotarła do niej informacja, że jedna z firm szkoleniowych rozdaje wykonane przez siebie kopie poradnika jako materiały szkoleniowe. Na okładce umieszczone jest jej nazwisko jako autorki. Asia skontaktowała się z tą firmą. Jej przedstawiciel oświadczył, że nie może zakazać im publikacji, ponieważ na oryginalnym egzemplarzu nie zamieszczono oznaczenia ©. Czy działanie firmy jest zgodne z prawem?

z notatnika prawnika

W sytuacji Asi w pierwszym kroku należy rozstrzygnąć, czy jej poradnik był dziełem w rozumieniu prawa autorskiego. Zakładając, że tak, podlega on ochronie od momentu ustalenia dzieła (czyli od momentu, gdy może zostać odebrany zmysłami przez inne osobami niż sam autor/autorka).

Ustalenie nie jest równoznaczne z utrwaleniem utworu w jakiejś formie, jednak w przypadku wątpliwości, utrwalenie jest silnym argumentem. W przypadku Asi ustalenie utworu nastąpiło najpóźniej z chwilą jego publikacji.

Konstrukcja ochrony od momentu ustalenia powoduje, że nie ma żadnej instytucji, do której można zgłosić się z wnioskiem o ochronę. Mamy więc do czynienia z inną sytuacją niż w przypadku wynalazku, gdzie niezbędny jest wniosek do Urzędu Patentowego i jego zgoda żeby uzyskać ochronę patentową.

Znak © oraz tekst umieszczony po nim, to tak zwana nota copyrightowa. Ma ona za zadanie określać do kogo należą wskazane w niej prawa autorskie i kiedy powstały. W Polsce nie ma obowiązku umieszczania noty copyrightowej w utworach. Zaleca się jednak takie działanie dla jasności do kogo należą prawa autorskie. Klauzula ułatwia również dochodzenie odszkodowania w Stanach Zjednoczonych[I].

Fakt napisania utworu w 1998 roku nie ma znaczenia, ponieważ majątkowe prawa autorskie do utworu jeszcze nie wygasły. Równocześnie utwór został ustalony po wejściu w życie ustawy o prawie autorskim, więc stosujemy w odniesieniu do niego jej przepisy.

Podsumowując: Asia ma prawa autorskie do swojego poradnika mimo, że nie zawarła noty copyrightowej. Dlatego firma nie może publikować go bez jej zgody, a Asia ma prawo żądać zakazania publikacji i dystrybucji.

§ przepisy

Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych

Art. 1 ust. 4. Ochrona przysługuje twórcy niezależnie od spełnienia jakichkolwiek formalności.

Art. 124. 1. Przepisy ustawy stosuje się do utworów:

1) ustalonych po raz pierwszy po jej wejściu w życie;

2) do których prawa autorskie według przepisów dotychczasowych nie wygasły;

3) do których prawa autorskie według przepisów dotychczasowych wygasły, a które według niniejszej ustawy korzystają nadal z ochrony, z wyłączeniem okresu między wygaśnięciem ochrony według ustawy dotychczasowej i wejściem w życie niniejszej ustawy. Ustawa nie narusza własności egzemplarzy utworów rozpowszechnionych przed dniem jej wejścia w życie.

2. Przepis ust. 1 pkt 3 stosuje się do utworów obywateli obcych stale zamieszkałych za granicą, pod warunkiem wzajemności.

przypadek 3

identyczna oferta szkoleniowa

Organizacja pozarządowa ogłosiła konkurs na przeprowadzenie szkoleń z komunikacji dla młodych liderów i liderek. Warunkiem przystąpienia do konkursu było przysłanie oferty szkoleniowej zawierającej propozycję ćwiczeń. Zostały one zamieszczone na stronie organizacji. Michał, który przystąpił do konkursu stwierdził, że jedna z konkurencyjnych ofert w treści merytorycznej jest bardzo podobna do programu jego autorstwa. Zawiera te same moduły umieszczone w tej samej kolejności. Michał nie zna autorów konkurencyjnej oferty a jego program nie był wcześniej prezentowany publicznie. Czy może on oskarżyć konkurencję o plagiat?

z notatnika prawnika

W sytuacji Michała warto zwrócić uwagę na dwie rzeczy: możliwość wniesienia oskarżenia oraz ustalenie czy konkurencyjna oferta jest rzeczywiście plagiatem. Zaczniemy od drugiej kwestii.

Plagiat można zdefiniować jako wykorzystywanie cudzej pracy jako własnej. Wyróżniamy:

- plagiat jawny – ma miejsce gdy zostaje wykorzystana praca w formie nie zmienionej oraz
- plagiat ukryty – polega na skopiowaniu idei jaka stoi za tekstem (na przykład sposobu argumentacji).

Dla rozstrzygnięcia czy dana oferta jest plagiatem, ma znaczenie przesłanka indywidualnego charakteru dzieła. Żeby to stwierdzić, trzeba ustalić, czy taki utwór powstał wcześniej, a jeżeli nie, to czy jest prawdopodobne statystycznie stworzenie go w przyszłości przez inną osobę w ten sam sposób.

Indywidualny charakter nie zabrania pracy w tych samych dziedzinach. Tak jak w przypadku Michała, ofert na temat komunikacji dla młodych liderów jest bardzo dużo. O ich indywidualnym charakterze przesądza styl autora, dobór ćwiczeń czy zastosowane metody.

Jeżeli, tak jak w tym przypadku, mamy dwa bardzo podobne utwory, wykluczony będzie plagiat, o ile utwory powstały w wyniku niezależnego procesu twórczego. Nawet jeżeli wykorzystują ten sam pomysł, treść lub formę.

Drugim problemem jest możliwość wniesienia pozwu. W tym przypadku Michał może to zrobić, co oznacza, że ma do tego uprawnienie i sąd przyjmie i rozpatrzy jego pismo. Jednak zgodnie z ogólną zasadą panującą w prawie cywilnym, to Michał musi udowodnić, że jego oferta została splagiatowana. Jeżeli tego nie zrobi, sąd odrzuci jego roszczenie.

Podsumowując: jest możliwe, że oferta konkurencyjna wobec Michała powstała jako niezależny utwór. Jeżeli tak nie było, mamy wówczas do czynienia z plagiatem. Jednak przed sądem cywilnym to Michał będzie musiał udowodnić, że do plagiatu doszło.

§ przepisy

Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych

Art. 1. 1. Przedmiotem prawa autorskiego jest każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiejkolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia (utwór).

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks Cywilny

Art. 6. Ciężar udowodnienia faktu spoczywa na osobie, która z faktu tego wywodzi skutki prawne.

przypadek 4

wykorzystanie rysunków dzieci

Dominika przygotowuje warsztat pt. „Interpretacja rysunków w terapii dziecka". Chce w nim wykorzystać jako przykłady rysunki stworzone przez dzieci, które były lub są jej podopiecznymi. Czy jest to możliwe? Jeżeli tak, to na jakich zasadach?

z notatnika prawnika

Dla rozwiązania problemu Dominiki będzie konieczne po raz kolejny odwołanie się do definicji dzieła. Główną rolę odgrywa tu stwierdzenie, że chroniony jest wytwór pracy człowieka.

W prawie cywilnym nie ma definicji „człowieka". Prawnicy posługują się pojęciem „zdolności prawnej" i „zdolności do czynności prawnej". Ta pierwsza to możliwość bycia podmiotem praw i obowiązków. Przysługuje ona każdemu od momentu urodzenia, niezależnie od spełnienia jakichkolwiek innych przesłanek. Dlatego praca dziecka (o ile spełnia warunki bycia dziełem) jest chroniona przez prawo autorskie, a właścicielem praw jest dziecko traktowane jako autor czy autorka.

Inna kwestią jest czy dziecko może skutecznie swoimi prawami rozporządzać, czyli na przykład sprzedać lub (jak w przypadku Dominiki) wyrazić zgodę na wykorzystanie dzieła. W tym przypadku posługujemy się zdolnością do czynności prawnej, czyli możliwością składania takich oświadczeń woli, które wywołują skutek prawny.

Zdolność do czynności prawnych zależy od wieku. Do 13 roku życia nie ma się jej w ogóle, to znaczy, że każda umowa zawarta przez taką osobę będzie bezwzględnie nieważna.

Między 13 a 18 zdolność do czynności prawnych jest ograniczona, to znaczy, że taka osoba może zawrzeć na przykład umowę, ale będzie ona ważna jeżeli jej opiekun ustawowy ją potwierdzi.

Nie znaczy to, że Dominika będzie pozbawiona możliwości korzystania z rysunków dzieci młodszych niż 13 lat. W takich przypadkach niezbędna jest zgoda rodziców jako opiekunów prawnych. Warto zadbać, aby miała ona formę pisemną i określała sposób wykorzystania oraz czy autor/autorka rysunku ma być wymieniany z nazwiska czy pozostać anonimowy/a.

Podsumowując: korzystanie z wytworów pracy osób poniżej 13 roku wymaga bezwzględnie zgody ich rodziców lub opiekunów prawnych. Brak takiej zgody oznacza naruszenie praw autorskich.

§ przepisy

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks Cywilny

Art. 8. § 1. Każdy człowiek od chwili urodzenia ma zdolność prawną.

Art. 11. Pełną zdolność do czynności prawnych nabywa się z chwilą uzyskania pełnoletności.

Art. 12. Nie mają zdolności do czynności prawnych osoby, które nie ukończyły lat trzynastu, oraz osoby ubezwłasnowolnione całkowicie.

Art. 14. § 1. Czynność prawna dokonana przez osobę, która nie ma zdolności do czynności prawnych, jest nieważna.

Art. 15. Ograniczoną zdolność do czynności prawnych mają małoletni, którzy ukończyli lat trzynaście, oraz osoby ubezwłasnowolnione częściowo.

Art. 17. Z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych, do ważności czynności prawnej, przez którą osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych zaciąga zobowiązanie lub rozporządza swoim prawem, potrzebna jest zgoda jej przedstawiciela ustawowego.

Art. 18. § 1. Ważność umowy, która została zawarta przez osobę ograniczoną w zdolności do czynności prawnych bez wymaganej zgody przedstawiciela ustawowego, zależy od potwierdzenia umowy przez tego przedstawiciela.

przypadek 5

wykorzystanie wzorów matematycznych

Prowadząc szkolenia z zarządzania projektem Paweł i Anna korzystają z metod matematycznej oceny ryzyka. Wzory niezbędne do przeprowadzenia szkolenia są powszechnie znane i wykorzystywane jako przykłady na zajęciach uniwersyteckich. Czy Paweł i Anna mogą posłużyć się tymi przykładami na szkoleniu komercyjnym?

z notatnika prawnika

Koncepcja matematyczna nie podlega ochronie, co wynika wprost z ustawy. Ponieważ wzór jest emanacją koncepcji matematycznej on również nie podlega ochronie.

Wynika to z założenia, że wzoru nie można stworzyć – istnieje on w obiektywnej rzeczywistości i ktoś go odkrywa, ale nie może nazwać siebie jego twórcą, ponieważ wzór czy koncepcja i tak istniała.

To samo dotyczy przekształconych wzorów. Z punktu widzenia prawa autorskiego $a^2 + b^2 = c^2$ jest identyczne z $c^2 = a^2 + b^2$ i oba te wzory nie podlegają ochronie.

W przypadku, gdy wzór lub koncepcja mają nazwę własną (np. „Dwumian Newtona") nie musimy jej przytaczać, gdy z niej korzystamy, ale często należy to do dobrych obyczajów.

Powszechność znajomości wzoru nie ma znaczenia i w dalszym ciągu nie będzie on chroniony.

Jeżeli jednak posługujemy się oryginalną koncepcją zaczerpniętą z konkretnej książki, warto dodać przypis ze źródłem. Robi się tak ze względu na dobre obyczaje. Szczególnie dotyczy to prac o charakterze naukowym.

Podsumowując: można dowolnie korzystać i zmieniać wzory matematyczne. W przypadku oryginalnych wzorów (choć nie jest to wymagane) warto powoływać się na źródło.

§ przepisy

Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych

Art. 1 ust.2

2. Ochroną objęty może być wyłącznie sposób wyrażenia; nie są objęte ochroną odkrycia, idee, procedury, metody i zasady działania oraz koncepcje matematyczne.

przypadek 6

pomysł na nowy sposób integracji grupy

Pracując w pewnej firmie szkoleniowej Krzysztof wpadł na pomysł całkowicie nowego sposobu przeprowadzenia integracji zespołu z wykorzystaniem gier terenowych. Przedstawił go kierownictwu firmy, które uznało, że jest zbyt nowatorski, aby klienci mogli go zaakceptować. Po dwóch latach prowadząc własną firmę szkoleniową, Krzysztof przeczytał w gazecie entuzjastyczne wypowiedzi uczestników i uczestniczek szkolenia integracyjnego przeprowadzonego dla jednej z firm farmaceutycznych. Szybko zorientował się, że szkolenie przeprowadziła jego była firma w oparciu o wcześniej odrzucony pomysł. Co Krzysztof może zrobić w tej sytuacji?

z notatnika prawnika

Ochrona pomysłów jest wyłączona spod działania prawa autorskiego. To nie znaczy, że w tej sytuacji Krzysztof jest skazany na porażkę. Może wykorzystać środki, jakie daje mu ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji.

Nieuczciwa konkurencja może wystąpić tylko w działalności gospodarczej. Jednak — zgodnie z ustawą — podmioty, które prowadzą działalność non-profit też są objęte ochroną[II]. Inaczej mówiąc ustawa nas chroni, jeżeli pracujemy w oparciu o umowę o pracę lub umowę wolontariacką albo mamy jednoosobową działalność gospodarczą. Jeżeli pracujemy w oparciu o umowę cywilnoprawną, np. umowę o dzieło czy umowę zlecenie, to ochrona nam nie przysługuje.

Nieuczciwą konkurencją jest działanie sprzeczne z prawem lub dobrymi obyczajami, jeżeli zagraża lub narusza interes innego przedsiębiorcy lub klienta.

Mówiąc o dobrych obyczajach mamy na myśli zasady, które są zwyczajowo przyjęte, na przykład w określonym kręgu zawodowym. Odnosząc to do trenerów wydaje się, że do złamania dobrych obyczajów można zaliczyć korzystanie z czyjegoś pomysłu na warsztat bez zgody tej osoby.

Podsumowując: w przypadku Krzysztofa możemy przyjąć, że działanie jego byłego pracodawcy jest czynem nieuczciwej konkurencji, choć nie narusza jego praw autorskich.

§ przepisy

Ustawa z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji

Art. 3. 1. Czynem nieuczciwej konkurencji jest działanie sprzeczne z prawem lub dobrymi obyczajami, jeżeli zagraża lub narusza interes innego przedsiębiorcy lub klienta.

przypadek 7

nowa technika podziału na grupy

Basia opracowała nową technikę podziału na grupy. Opiera się ona o zabawę związaną ze zgadywaniem nazw roślin. Po jakimś czasie Basia wzięła udział w pewnym szkoleniu. Trenerka prowadząca zajęcia wykorzystała jej metodę podziału na grupy. Czy Basia ma jakieś możliwości przeciwdziałania takiemu zachowaniu?

z notatnika prawnika

Problem Basi znów będzie dotyczył tego, czy technika podziału na grupy będzie chroniona przez prawo autorskie, czy nie.

Ochrona wynikająca z prawa autorskiego dotyczy tylko sposobu wyrażenia danej idei czy koncepcji. Dlatego sam przebieg gry nie będzie chroniony, ponieważ jest to określonego rodzaju procedura. Te, jak pamiętamy, są wyłączone spod ochrony. Natomiast w przypadku, gdy gra została gdzieś opisana, występują w niej konkretne role, systemy punktacji czy kryteria zwycięstwa, to opis ten jest chroniony.

Żeby lepiej zrozumieć tę kwestię można sięgnąć do przykładu z gier planszowych. *Monopoly* to gra, w której zadaniem gracza jest zdobycie jak największej ilości gotówki i opanowanie planszy. Dla urozmaicenia gracze poruszają się po polach z nazwami miast, ciągną karty ze zdarzeniami losowymi lub idą do więzienia. Ponieważ pomysł na grę nie jest chroniony, mogę go wykorzystać i stworzyć grę opierającą się na podobnych zasadach. Nie będzie to łamaniem prawa autorskiego, ale może być złamaniem prawa konkurencji. Jeżeli jednak skopiuje dokładnie plansze do gry i teksty na kartach, będzie to złamanie prawa autorskiego.

Podobnie sytuacja przedstawia się w szkoleniach. Przykładowo: jeżeli stworzę scenariusz warsztatu negocjacyjnego opierającego się na „dylemacie więźnia", ktoś inny może skonstruować podobny. Nie może jednak wykorzystać kart z rolami i instrukcji, które ja stworzyłem.

Podsumowując: przypadek Basi pokazuje, że mamy dość ograniczone możliwości ochrony własnego pomysłu na grę czy metodę szkoleniową, jednak nie jesteśmy pozbawieni możliwości działania.

§ przepisy

Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych

Art. 2[1]. Ochroną objęty może być wyłącznie sposób wyrażenia; nie są objęte ochroną odkrycia, idee, procedury, metody i zasady działania oraz koncepcje matematyczne.

przypadek 8

„draft" projektu

Wiktoria przygotowując ofertę szkolenia dotyczącego interwencji kryzysowej sporządziła „draft" projektu. Po konsultacji z klientem z pierwotnego programu pozostał tylko jeden na osiem proponowanych modułów. Szkolenie zostało zrealizowane według zmienionego pomysłu. Wkrótce Wiktoria dowiedziała się, że jej koleżanka wykorzystała jej pierwotną ofertę, która po niewielkich zmianach została zaakceptowana przez innego klienta. Wiktoria zażądała wyjaśnień. W odpowiedzi usłyszała, że jej pierwsza oferta była tylko w formie notatek, więc każdy mógł ją wykorzystać. Czy Wiktoria ma prawo do ochrony swojej pracy?

z notatnika prawnika

Prawo autorskie mówi, że do ochrony nie jest konieczne ukończenie utworu ani jego utrwalenie. Cechą przesądzającą czy nieukończony utwór jest chroniony jest jego ustalenie. W przypadku Wiktorii miało ono miejsce najpóźniej z momentem prezentacji klientowi. Fakt, że w wyniku jego oceny program całkowicie zmieniono nie ma znaczenia dla faktu, że prawa autorskie do pierwotnej wersji powstały i ich właścicielką jest Wiktoria.

Dodatkowo dla ochrony nie ma znaczenia przeznaczenie utworu. Dlatego notatki czy szkice „na brudno" nie mogą być wykorzystywane przez inne osoby.

Podsumowując: nasze programy szkoleniowe podlegają ochronie od momentu, gdy zaczniemy tworzyć robocze notatki albo opowiemy o nich innej osobie. Tak też jest w przypadku Wiktorii.

§ przepisy

Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych

Art. 1. 1. Przedmiotem prawa autorskiego jest każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiejkolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia (utwór).

3. Utwór jest przedmiotem prawa autorskiego od chwili ustalenia, chociażby miał postać nieukończoną.

przypadek 9

tłumaczenie i wykorzystanie materiałów obcojęzycznych

Kamila pracuje dla międzynarodowej organizacji pozarządowej. Wśród dostępnych materiałów znalazła opisy ćwiczeń opublikowane przez oddział w Holandii. Przetłumaczyła posiadane materiały na język polski. Włączyła tłumaczenie do swoich materiałów szkoleniowych wybierając z niego około połowę ćwiczeń. Czy zachowanie Kamili łamie prawa autorskie?

z notatnika prawnika

Tłumaczenie należy do kategorii tzw. utworów niesamoistnych. Ich cechą jest to, że zawierają wkład twórczy autora czy autorki, ale w istotnym zakresie przejmują elementy dzieła innego autora.

Przykładem takiego utworu jest dramatyzacja, czyli napisanie scenariusza na podstawie istniejącego już utworu, najczęściej literackiego. Samo napisanie scenariusza jest niewątpliwie aktem twórczym oraz wymaga znajomości zasad jego tworzenia. Jednak w przypadku opierania się na czyjejś pracy nie możemy powiedzieć, że scenariusz jest oryginalny. Duża część akcji i dialogów będzie wytworem pracy innej osoby.

Podobna sytuacja jest z tłumaczeniem. Tłumacząc nie dodajemy swoich własnych myśli, ale staramy się jak najwierniej oddać myśli twórcy wyrażone w innym języku.

Stworzenie utworu zależnego wymaga zgody właściciela praw utworu, z którego korzystamy. Dlatego Kamila nie mogła samodzielnie dokonać tłumaczenia całości. W przypadku tłumaczenia części można rozważać, czy zastosowanie ma prawo cytatu. W przypadku Kamili, która wykorzystała połowę przetłumaczonych materiałów, powoływanie się na cytat nie będzie skuteczne.

Podsumowując: aby móc bez obaw tłumaczyć utwór, potrzebujemy zgody podmiotu, do którego prawa autorskie należą.

§ przepisy

Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych

Art. 2. 1. Opracowanie cudzego utworu, w szczególności tłumaczenie, przeróbka, adaptacja, jest przedmiotem prawa autorskiego bez uszczerbku dla prawa do utworu pierwotnego.

2. Rozporządzanie i korzystanie z opracowania zależy od zezwolenia twórcy utworu pierwotnego (prawo zależne), chyba że autorskie prawa majątkowe do utworu pierwotnego wygasły. W przypadku baz danych spełniających cechy utworu zezwolenie twórcy jest konieczne także na sporządzenie opracowania.

3. Twórca utworu pierwotnego może cofnąć zezwolenie, jeżeli w ciągu pięciu lat od jego udzielenia opracowanie nie zostało rozpowszechnione. Wypłacone twórcy wynagrodzenie nie podlega zwrotowi.

5. Na egzemplarzach opracowania należy wymienić twórcę i tytuł utworu pierwotnego.

przypadek 10

pomysły inspirowane dziełami innych autorów

Jacek przez kilka lat był zatrudniony w międzynarodowym koncernie jako menadżer projektów. W ramach szkoleń wewnętrznych uczestniczył w zajęciach dotyczących komunikacji w projekcie z wykorzystaniem zasad komunikacji bez przemocy. W pewnym momencie swojej kariery zawodowej Jacek zaczął pracować jako trener. Wykorzystując swoje wcześniejsze doświadczenia opracował warsztat pt. „Zarządzanie projektem w praktyce". Zawarł w nim moduł wykorzystujący zasady komunikacji bez przemocy. Czy zachowanie Jacka łamie prawa autorskie?

z notatnika prawnika

W przypadku Jacka będziemy mieli do czynienia z zachowaniem, które odpowiada definicji inspiracji. Opracowany przez niego warsztat nie ma na celu uczenia komunikacji bez przemocy jako takiej. Moduł, który włączył do programu zajęć, służy tylko pokazaniu przydatności tej metody w zarządzaniu projektem.

Będziemy mieli tu do czynienia z tak zwanym utworem samoistnym, czyli takim do którego nie przejęto twórczych elementów pochodzących z dzieł innego autora[III].

Do takich utworów należy dzieło inspirowane. Nie potrzebujemy zgody twórcy na inspirację i możemy z niej dowolnie korzystać.

Podsumowując: jeżeli czytamy książkę i wpadnie nam do głowy pomysł na warsztat, to możemy korzystać z niego, o ile w tworzonym warsztacie zawrzemy wystarczająco wiele własnych koncepcji.

Dlatego Jacek swoim zachowaniem nie łamie praw autorskich.

§ przepisy

Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych

Art. 2 ust. 4. Za opracowanie nie uważa się utworu, który powstał w wyniku inspiracji cudzym utworem.

przypadek 11

współpraca z osobami z zagranicy

Dla realizacji swojego projektu organizacja zatrudnia trenerkę z Niemiec i trenera z Hiszpanii. Każda z osób przygotowuje swoje szkolenie, które jest niezależne od drugiego i będą odbywać się w różnym czasie. Razem tworzą jednak spójną całość. Trenerka z Niemiec korzysta z materiałów szkoleniowych, których wcześniej używała na szkoleniach w Niemczech. Hiszpan przygotowuje nowe materiały, które zostaną po raz pierwszy upublicznione w Polsce. Materiały w obu przypadkach są napisane w języku angielskim. Do kogo będą należeć prawa autorskie do materiałów?

z notatnika prawnika

Dla rozwiązania tego problemu należy zastanowić się, czy przygotowane szkolenie jest jednym dziełem współautorskim, czy są to dwa niezależne dzieła. Z przytoczonych okoliczności wynika, że trenerzy pracują niezależnie od siebie. Wymieniają jedynie informacje co do treści prowadzonych przez siebie zajęć, aby były one spójne i miały większą wartość edukacyjną. Dlatego można przyjąć, że są to dwa niezależne dzieła.

W takim przypadku problem ochrony będzie osobno rozpatrywany w stosunku do każdej z osób. Zgodnie z generalną zasadą ochrona wynikająca z praw autorskich ma charakter terytorialny. Obowiązuje w określonym kształcie tylko na terenie określonego kraju.

W Polsce przyjmuje się, że utwór jest chroniony przez polską ustawę, jeżeli zostanie spełniony któryś z poniższych warunków:

1. twórca lub współtwórca jest obywatelem polskim
2. twórca jest obywatelem państwa członkowskiego Unii Europejskiej lub państw członkowskich Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) — stron umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym
3. utwór został opublikowany po raz pierwszy na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej
4. utwór został opublikowany równocześnie w Polsce i za granicą lub opublikowany w Polsce nie później niż 30 dni po publikacji zagranicznej

W przypadku trenera z Hiszpanii zastosowanie będzie miał punkt 3 i według polskiej ustawy będziemy oceniać czy prawa należą do niego oraz co może z nimi zrobić.

W przypadku trenerki z Niemiec ma zastosowanie punkt 2, ponieważ opublikowała ona wcześniej swoje utwory w Niemczech. Jednak gdybyśmy zwrócili się do niej z prośbą o zgodę na tłumaczenie jej materiałów, to możliwość wydania zgody regulowana byłaby przez prawo niemieckie.

Jednocześnie Polska jest stroną konwencji TRIPS (Porozumienie w sprawie Handlowych Aspektów Praw Własności Intelektualnej), z czego wynika, że utwory ustalone w Polsce podlegają ochronie we wszystkich państwach stronach tej konwencji. To w praktyce sprowadza się do ochrony na poziomie globalnym.

Podsumowując: pracując z osobami z zagranicy należy zwrócić uwagę na zasadę terytorialności i według niej oceniać, które prawo ma zastosowanie.

§ przepisy

Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych

Art. 5. Przepisy ustawy stosuje się do utworów:

1) których twórca lub współtwórca jest obywatelem polskim lub

1[1]) których twórca jest obywatelem państwa członkowskiego Unii Europejskiej lub państw członkowskich Europejskiego Porozumienia

o Wolnym Handlu (EFTA) — stron umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, lub

[1)] Art. 5 pkt 1[1] zmieniony przez pkt 1 obwieszczenia Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 6 czerwca 2006 r. o sprostowaniu błędów (Dz.U.06.121.843).

2) które zostały opublikowane po raz pierwszy na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej albo równocześnie na tym terytorium i za granicą, lub

3) które zostały opublikowane po raz pierwszy w języku polskim, lub

4) które są chronione na podstawie umów międzynarodowych, w zakresie, w jakim ich ochrona wynika z tych umów.

przypadek 12

pomysły inspirowane informacjami zwrotnymi oraz opiniami innych osób

Marta jest uczestniczką szkoły trenerskiej. W ramach treningu zadaniowego przygotowuje szkolenie na temat radzenia sobie z wypaleniem zawodowym w organizacjach pozarządowych. Jej propozycje programu oraz ćwiczeń są poddawane dyskusji w grupie uczestników szkoły oraz oceniane przez prowadzących. Wpływ informacji zwrotnych doprowadza do tego, że szkolenie w ostatecznej wersji znacznie różni się od wersji pierwotnej. Czy osoby udzielające informacji zwrotnej mogą być traktowane jako współautorzy/współautorki?

z notatnika prawnika

Ten problem wymaga zdefiniowania osoby twórcy. W polskiej ustawie za twórcę uznaje się osobę, która wniosła twórczy wkład do utworu[IV].

Zakłada się, że twórcą jest osoba, której nazwisko w tym charakterze uwidoczniono na egzemplarzach utworu lub której autorstwo podano do publicznej wiadomości w jakikolwiek inny sposób w związku z rozpowszechnianiem utworu. To znaczy, że jeżeli podpiszemy się na stworzonych przez nas materiałach, korzystający z nich zakładają, że my jesteśmy ich autorami. Założenie takie można obalić. Wówczas udowadnia to nie osoba podpisana na materiałach, ale ten, kto twierdzi, że nie ona jest autorem.

Jeżeli Marta zaprezentuje publicznie konspekt swojego warsztatu i przedstawi się jako autorka, to należy przyjąć założenie, że tak właśnie jest.

Za współautorów nie uznaje się osób, które dostarczyły ogólny pomysł czy zbierały materiały źródłowe[V]. Dlatego za współautora nie może być uznana osoba, do której wysyłamy projekt szkolenia czy materiałów z prośbą o informację zwrotną.

Warto pamiętać o tej zasadzie szczególnie w kontekście zarzutu o kradzież czyjegoś pomysłu na warsztat. Jak pamiętamy sam pomysł nie jest chroniony przez prawo autorskie, a tu mamy dodatkową przesłankę braku ochrony.

W przypadku Marty praca i wkład grupy oraz prowadzących nie są wystarczające do przyjęcia, że mamy do czynienia ze współautorstwem. Działania grupy wobec Marty mają charakter pomocniczy. Takie działanie, nawet jeżeli wymaga wysokiego stopnia wiedzy fachowej, nie będzie miało cech twórczych[VI].

Z tego należy również wnioskować, że osoby będące w grupie nie mogą korzystać z warsztatu przygotowanego przez Martę bez jej pozwolenia.

Podsumowując: w tym przypadku Marta będzie traktowana jako jedyna autorka szkolenia.

§ przepisy

Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych

Art. 8. 1. Prawo autorskie przysługuje twórcy, o ile ustawa nie stanowi inaczej.

2. Domniemywa się, że twórcą jest osoba, której nazwisko w tym charakterze uwidoczniono na egzemplarzach utworu lub której autorstwo podano do publicznej wiadomości w jakikolwiek inny sposób w związku z rozpowszechnianiem utworu.

3. Dopóki twórca nie ujawnił swojego autorstwa, w wykonywaniu prawa autorskiego zastępuje go producent lub wydawca, a w razie ich braku — właściwa organizacja zbiorowego zarządzania prawami autorskimi.

przypadek 13

współautorstwo w ramach wolontariatu

Michał i Kasia są wolontariuszami w organizacji pozarządowej pracującej z młodzieżą. Przygotowują oni wspólnie szkolenie i materiały na temat edukacji międzykulturowej. Szkolenie prowadzą wspólnie czterokrotnie. Niedługo po tym Michał rezygnuje z wolontariatu i zatrudnia się w firmie szkoleniowej. Przeprowadza na jej zlecenie podobne szkolenia do tych, które robił wspólnie z Kasią. Czy zachowanie Michała jest zgodne z prawem autorskim?

z notatnika prawnika

Rozwiązanie tego problemu wymaga omówienia dwóch kwestii: do kogo należą prawa autorskie wolontariusza/wolontariuszki oraz w jakim przypadku mamy do czynienia ze współautorstwem.

Utwór może mieć nieograniczoną liczbę twórców — taką sytuację nazywamy współautorstwem. Żeby być uznanym za współautora trzeba wnieść do utworu twórczy i indywidualny charakter. To znaczy, że za współautora można uznać osoby, które niezależnie od siebie opracowują fragment szkolenia, a potem łączą to w jeden program.

Jeżeli nie będzie innych postanowień w umowie, to zakłada się, że wkłady współautorów są równe. Dlatego jeżeli pierwszy autor napisze 90% materiałów a drugi 10%, będą w świetle prawa traktowani jako osoby mające po 50% praw. Sytuację tę można zmienić sporządzając odpowiednią umowę lub udowadniając większą część udziałów przed sądem.

W tym przypadku nie ma wątpliwości, że Michał i Kasia wspólnie stworzyli dzieło i są jego współautorami.

Ponieważ byli wolontariuszami, pojawia się kwestia, czy prawa zostają przy nich, czy przechodzą na organizację, na rzecz której świadczyli wolontariat. Zasadą jest, że dobra niematerialne wytworzone przez wolontariusza/wolontariuszkę, są jego/jej własnością. Aby organizacja przejęła te prawa, należy podpisać odrębne porozumienie lub też należy to wyraźnie zaznaczyć w porozumieniu wolontariackim.

Dlatego mamy cztery możliwe warianty:

1. Prawa Michała przeszły na organizację a prawa Kasi zostały przy niej – wówczas Michał nie może korzystać z materiałów ponieważ nie ma do nich praw. Musi uzyskać zgodę Kasi i organizacji.
2. Prawa Michała zostały przy nim a prawa Kasi przeszły na organizację – wówczas Michał potrzebuje zgody organizacji do korzystania z materiałów.
3. Prawa Kasi i Michała przeszły na organizację – wówczas niezbędna jest tylko zgoda organizacji.
4. Prawa Kasi i Michała zostały przy nich – wówczas Michał potrzebuje zgody Kasi.

Zgoda taka jest formą umowy, więc stosuje się do niej przepisy Kodeksu Cywilnego (zob. przypadek 16). W żadnym przypadku nie może on sam wykorzystywać ich wspólnej pracy. Inna sytuacja miałaby miejsce, gdyby na podstawie uzyskanej wiedzy i doświadczeń Michał napisał nowy projekt. Jak mówiliśmy wcześniej, pomysł nie jest chroniony prawem autorskim.

Podsumowując: nie ma wątpliwości, że Kasia i Michał są współautorami. Czy zachowanie Michała łamie prawa autorskie zależy od tego, czy korzysta z ich wspólnej pracy czy stworzył projekt na nowo.

§ przepisy

Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych

Art. 9. 1. Współtwórcom przysługuje prawo autorskie wspólnie. Domniemywa się, że wielkości udziałów są równe. Każdy ze współtwórców może żądać określenia wielkości udziałów przez sąd, na podstawie wkładów pracy twórczej.

2. Każdy ze współtwórców może wykonywać prawo autorskie do swojej części utworu mającej samodzielne znaczenie, bez uszczerbku dla praw pozostałych współtwórców.

3. Do wykonywania prawa autorskiego do całości utworu potrzebna jest zgoda wszystkich współtwórców. W przypadku braku takiej zgody każdy ze współtwórców może żądać rozstrzygnięcia przez sąd, który orzeka uwzględniając interesy wszystkich współtwórców.

4. Każdy ze współtwórców może dochodzić roszczeń z tytułu naruszenia prawa autorskiego do całości utworu. Uzyskane świadczenie przypada wszystkim współtwórcom, stosownie do wielkości ich udziałów.

5. Do autorskich praw majątkowych przysługujących współtwórcom stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu cywilnego o współwłasności w częściach ułamkowych.

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks Cywilny

Art. 195. Własność tej samej rzeczy może przysługiwać niepodzielnie kilku osobom (współwłasność).

Art. 199. Do rozporządzania rzeczą wspólną oraz do innych czynności, które przekraczają zakres zwykłego zarządu, potrzebna jest zgoda wszystkich współwłaścicieli. W braku takiej zgody współwłaściciele, których udziały wynoszą co najmniej połowę, mogą żądać rozstrzygnięcia przez sąd, który orzeknie mając na względzie cel zamierzonej czynności oraz interesy wszystkich współwłaścicieli.

Art. 201. Do czynności zwykłego zarządu rzeczą wspólną potrzebna jest zgoda większości współwłaścicieli. W braku takiej zgody każdy ze współwłaścicieli może żądać upoważnienia sądowego do dokonania czynności.

Art. 204. Większość współwłaścicieli oblicza się według wielkości udziałów.

Art. 207. Pożytki i inne przychody z rzeczy wspólnej przypadają współwłaścicielom w stosunku do wielkości udziałów; w takim samym stosunku współwłaściciele ponoszą wydatki i ciężary związane z rzeczą wspólną.

Art. 210. Każdy ze współwłaścicieli może żądać zniesienia współwłasności. Uprawnienie to może być wyłączone przez czynność prawną na czas nie dłuższy niż lat pięć. Jednakże w ostatnim roku przed upływem zastrzeżonego terminu dopuszczalne jest jego przedłużenie na dalsze lat pięć; przedłużenie można ponowić.

Art. 220. Roszczenie o zniesienie współwłasności nie ulega przedawnieniu.

przypadek 14

tworzenie ofert w ramach dodatkowych obowiązków

Natalia pracowała jako sekretarka w firmie szkoleniowej. Do jej zadań określonych w umowie o pracę należała pomoc trenerom i trenerkom w organizacji szkoleń. Praktyką stało się, że tworzyła ona oferty szkoleniowe na podstawie zaleceń pracowników merytorycznych. Czasami były one bardzo oględne i sprowadzały się do określenia tematu szkolenia i odbiorcy. Po zmianie pracy Natalia zażądała od firmy wycofania wszystkich ofert, które napisała twierdząc, że należą się jej prawa autorskie do nich. Czy Natalia ma racje?

z notatnika prawnika

W przypadku Natalii będzie obowiązywała ogólna zasada wynikająca z Kodeksu pracy. Mówi ona, że wszystkie dobra niematerialne, które stworzyliśmy jako pracownicy, są własnością pracodawcy o ile ich tworzenie jest określone w naszej umowie o pracę.

Kluczem dla rozwiązania problemu Natalii będzie stwierdzenie, czy tworzenie ofert szkoleniowych mieści się w ramach umowy o pracę, którą zawarła. Jeżeli nie było zapisu mówiącego o tym wprost, trzeba powołać się na wykładnie celowościową.

Z założenia tworzenie oferty jest procesem twórczym. Wymaga odpowiednich kwalifikacji i doświadczenia oraz odpowiedzi na potrzeby zamawiającego. Natomiast praca sekretarki ma charakter pomocniczy. Dlatego uważam, że nie można uznać, że w ramach pracy sekretarki mieści się tworzenie całych ofert lub ofert tylko na podstawie oględnych wskazówek.

Inaczej wyglądałaby sytuacja, gdyby Natalia wykonywała prace redakcyjne lub nie wnoszące nic do treści merytorycznej — na przykład zmieniała adresatów w przypadku oferty masowej czy dostosowywała ofertę do formatu papieru firmowego.

Pojawia się pytanie, czy ma zastosowanie często zawarta w umowie o prace klauzula „wykonywanie innych poleceń pracodawcy". Należy pamiętać, że taka klauzula nie ma charakteru bezwzględnego. To znaczy pracodawca nie może zlecić nam zadań, co do których nie mamy kwalifikacji. Jej funkcją jest zarezerwowanie sobie możliwości do zlecania zadań, które nie zostały wprost wymienione, ale mieszczą się w ramach stanowiska pracy, na którym pracujemy. Dlatego w przypadku Natalii nie będzie miała ona zastosowania.

Podsumowując: Natalia ma prawo do tego, aby żądać wycofania ofert, które stworzyła, a firma powinna temu żądaniu się podporządkować.

§ przepisy

Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych

Art. 12. 1. Jeżeli ustawa lub umowa o pracę nie stanowią inaczej, pracodawca, którego pracownik stworzył utwór w wyniku wykonywania obowiązków ze stosunku pracy, nabywa z chwilą przyjęcia utworu autorskie prawa majątkowe w granicach wynikających z celu umowy o pracę i zgodnego zamiaru stron.

2. Jeżeli pracodawca, w okresie dwóch lat od daty przyjęcia utworu, nie przystąpi do rozpowszechniania utworu przeznaczonego w umowie o pracę do rozpowszechnienia, twórca może wyznaczyć pracodawcy na piśmie odpowiedni termin na rozpowszechnienie utworu z tym skutkiem, że po jego bezskutecznym upływie prawa uzyskane przez pracodawcę wraz z własnością przedmiotu, na którym utwór utrwalono, powracają do twórcy, chyba że umowa stanowi inaczej. Strony mogą określić inny termin na przystąpienie do rozpowszechniania utworu.

3. Jeżeli umowa o pracę nie stanowi inaczej, z chwilą przyjęcia utworu pracodawca nabywa własność przedmiotu, na którym utwór utrwalono.

przypadek 15

udzielenie zgody na wykorzystanie wiersza **Jan jest znanym poetą. Jedna z organizacji pozarządowych zwróciła się do niego o możliwość wykorzystania jego wiersza w kampanii społecznej. Czy Jan może dać takie zezwolenie?**

z notatnika prawnika

Odpowiedź na to pytanie wymaga przedstawienia rodzaju praw jakie przysługują autorowi. W polskim prawie twórcy przysługują dwa rodzaje praw: prawa osobiste i prawa majątkowe. Ważne jest, żebyśmy dobrze zrozumieli ten podział. Ma on zasadnicze znaczenie dla wielu kwestii związanych z ochroną i wykonywaniem praw.

Prawa osobiste obejmują prawo do:

1. Autorstwa utworu i oznaczenia utworu swoim nazwiskiem lub pseudonimem albo do udostępniania go anonimowo. Na tej podstawie Jan może zgodzić się na wykorzystanie wiersza, który będzie oznaczony w sposób przez niego wskazany.
2. Nienaruszalności treści i formy utworu oraz jego rzetelnego wykorzystania. To uprawnienie zabezpiecza Jana przed wprowadzaniem zmian do wiersza bez jego zgody.
3. Decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu publiczności. To uprawnienie jednorazowe, ale Jan może zdecydować, że na przykład jego wiersz będzie po raz pierwszy opublikowany w pierwszy czwartek listopada. Wówczas reklama wykorzystująca ten wiersz będzie musiała być nadana właśnie tego dnia.
4. Nadzoru nad sposobem korzystania z utworu. Głównie chodzi tu o kontekst jego eksploatacji – na przykład Jan może nie chcieć żeby w tej samej reklamie był wykorzystany inny wiersz.

Prawa osobiste przysługują tylko twórcy i są zawsze związane z twórcą. Są niezbywalne, więc nie można ich sprzedać ani się ich zrzec. Nie można mieć współwłasności praw osobistych, dlatego, gdy mówimy o współautorstwie dzieła, to każdy z twórców ma swoje własne i niepodzielne prawa autorskie do całości. Ma jednak różne prawa majątkowe określane w procentach.

Drugim rodzajem praw są prawa majątkowe. Do uprawnień wynikających z praw majątkowych należą:

1. Prawo do korzystania z utworu. Dlatego Jan może swój wiersz odczytywać kiedy i gdzie chce.
2. Wyłączny charakter korzystania z utworu — może to robić tylko twórca, współtwórcy lub osoby, które uzyskały od nich zezwolenie, albo mają zezwolenie ustawowe np. z tytułu dozwolonego użytku. Dlatego na korzystanie z wiersza Jana organizacja musi uzyskać jego pozwolenie.
3. Rozporządzanie – czyli uprawnienie do wszystkich czynności prawnych związanych z naszym utworem. To uprawnienie pozwala Janowi na przykład sprzedać prawo do wiersza.
4. Korzystanie na wszystkich polach eksploatacji – chodzi o korzystanie z dzieła utrwalonego w różnej postaci. Tekst wiersza może być wydrukowany, nagrany na płytę w formacie audio i udostępniany przez Internet jako plik tekstowy i MP3. Każda z tych form to odrębne pole eksploatacji.
5. Wynagrodzenie za korzystanie z utworu – obejmuje ono również prawo do zrzeczenia się wynagrodzenia. Dzięki temu Jan może przekazać prawo do korzystania z wiersza nieodpłatnie.

Prawa majątkowe są zbywalne i dziedziczne. Są ograniczone w czasie i podzielne, czyli mogą być określane w ułamkach.

Konkludując prezentowaną kwestię — prawa osobiste przysługują tylko i zawsze twórcy, natomiast prawa majątkowe mogą przysługiwać różnym osobom, które nie mają z twórcą nic wspólnego.

Podsumowując: jeżeli Jan jest właścicielem majątkowych praw autorskich, to może wydać zgodę na wykorzystanie wiersza.

§ przepisy

Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych

Art. 16. Jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, autorskie prawa osobiste chronią nieograniczoną w czasie i niepodlegającą zrzeczeniu się lub zbyciu więź twórcy z utworem, a w szczególności prawo do:

1) autorstwa utworu;

2) oznaczenia utworu swoim nazwiskiem lub pseudonimem albo do udostępniania go anonimowo;

3) nienaruszalności treści i formy utworu oraz jego rzetelnego wykorzystania;

4) decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu publiczności;

5) nadzoru nad sposobem korzystania z utworu.

Art. 17. Jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, twórcy przysługuje wyłączne prawo do korzystania z utworu i rozporządzania nim na wszystkich polach eksploatacji oraz do wynagrodzenia za korzystanie z utworu.

Art. 50. Odrębne pola eksploatacji stanowią w szczególności:

1) w zakresie utrwalania i zwielokrotniania utworu — wytwarzanie określoną techniką egzemplarzy utworu, w tym techniką drukarską, reprograficzną, zapisu magnetycznego oraz techniką cyfrową;

2) w zakresie obrotu oryginałem albo egzemplarzami, na których utwór utrwalono — wprowadzanie do obrotu, użyczenie lub najem oryginału albo egzemplarzy;

3) w zakresie rozpowszechniania utworu w sposób inny niż określony w pkt 2 — publiczne wykonanie, wystawienie, wyświetlenie, odtworzenie oraz nadawanie i reemitowanie, a także publiczne udostępnianie utworu w taki sposób, aby każdy mógł mieć do niego dostęp w miejscu i w czasie przez siebie wybranym.

przypadek 16

sprzedaż praw do narzędzia opracowanego na potrzeby pracy magisterskiej

Agnieszka w ramach pracy magisterskiej opracowała nowatorski formularz oceny pracowniczej. Miesiąc po obronie zgłosiła się do niej firma szkoleniowa, która zaproponowała odkupienie praw do formularza. Czego Agnieszka potrzebuje żeby sprzedać swój utwór?

z notatnika prawnika

Przypomnijmy, że prawa majątkowe, w odróżnieniu od praw osobistych są zbywalne. To znaczy, że tak długo jak istnieją, mogą być w obrocie prawnym. Dlatego Agnieszka może sprzedać prawa, których jest właścicielką.

Będą tu miały zastosowanie ogólne zasady dotyczące umów oraz zasady dotyczące umowy sprzedaży, w szczególności ze zmianami jakie nakłada prawo autorskie.

Do najważniejszych należy zasada głosząca, że **nie można przenieść dwa razy tych samych praw** – tak jak nie można dwóm osobom sprzedać tego samego jabłka. Umowa sprzedaży przenosi całość praw majątkowych. Dlatego Agnieszka wobec przedmiotu umowy nie będzie mogła później zawrzeć na przykład umowy darowizny.

Druga zasada ogólna mówi, że **umowa ustna ma taką samą moc, jak umowa pisemna**. Są jednak też takie czynności, w których prawo wymaga umowy na piśmie, a brak umowy w tej formie powoduje, że jest ona nieważna. Do takiej kategorii należy umowa o sprzedaż praw autorskich.

Umowa sprzedaży składa się z dwóch zobowiązań. Pierwsze to obowiązek sprzedawcy do przeniesienia na kupującego własności rzeczy i wydania mu jej. W tym przypadku wystarczy oświadczenie Agnieszki w postaci podpisania umowy i wysłanie testu drogą elektroniczną. Kupujący zobowiązuje się rzecz odebrać i zapłacić sprzedawcy wynagrodzenie. A więc umowa dojdzie do skutku po uregulowaniu należności ze strony firmy.

W przypadku testu może być konieczne dostarczenie metodologii, według której został stworzony lub innych ważnych informacji na jego temat, w tym instrukcji korzystania z niego. Wówczas obowiązek ten leży po stronie Agnieszki i nie wymaga dodatkowej zapłaty.

Agnieszka jest też odpowiedzialna wobec firmy za wady produktu. Mogą one dotyczyć na przykład złego skonstruowania testu (wada fizyczna) albo jego nieuprawnionego skopiowania i naruszenia tym samym praw autorskich należących do innej osoby (wada prawna).

W przypadku Agnieszki znaczenie będzie miał jeszcze jeden przepis prawa autorskiego. Mówi on, że uczelni na której obroniono pracę magisterską przysługuje prawo publikacji tej pracy w ciągu 6 miesięcy od obrony. Jeżeli uczelnia tego nie zrobi, prawo do publikacji wraca do Agnieszki.

Podsumowując: Agnieszka w chwili obecnej nie może sprzedać prawa do formularza, bo sprzedaż obejmuje również prawo do publikacji, a ono do 6 miesięcy po obronie przysługuje uczelni.

§ przepisy

Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych

Art. 15a. Uczelni w rozumieniu przepisów o szkolnictwie wyższym przysługuje pierwszeństwo w opublikowaniu pracy dyplomowej studenta. Jeżeli uczelnia nie opublikowała pracy dyplomowej w ciągu 6 miesięcy od jej obrony, student, który ją przygotował, może ją opublikować, chy-

ba że praca dyplomowa jest częścią utworu zbiorowego.

Art. 53. Umowa o przeniesienie autorskich praw majątkowych wymaga zachowania formy pisemnej pod rygorem nieważności.

Art. 64. Umowa zobowiązująca do przeniesienia autorskich praw majątkowych przenosi na nabywcę, z chwilą przyjęcia utworu, prawo do wyłącznego korzystania z utworu na określonym w umowie polu eksploatacji, chyba że postanowiono w niej inaczej.

Art. 535. Przez umowę sprzedaży sprzedawca zobowiązuje się przenieść na kupującego własność rzeczy i wydać mu rzecz, a kupujący zobowiązuje się rzecz odebrać i zapłacić sprzedawcy cenę.

Art. 546. § 1. Sprzedawca obowiązany jest udzielić kupującemu potrzebnych wyjaśnień o stosunkach prawnych i faktycznych dotyczących rzeczy sprzedanej oraz wydać posiadane przez siebie dokumenty, które jej dotyczą. Jeżeli treść takiego dokumentu dotyczy także innych rzeczy, sprzedawca obowiązany jest wydać uwierzytelniony wyciąg z dokumentu.

§ 2. Jeżeli jest to potrzebne do należytego korzystania z rzeczy zgodnie z jej przeznaczeniem, sprzedawca powinien załączyć instrukcję dotyczącą sposobu korzystania z rzeczy.

Art. 556. § 1. Sprzedawca jest odpowiedzialny względem kupującego, jeżeli rzecz sprzedana ma wadę zmniejszającą jej wartość lub użyteczność ze względu na cel w umowie oznaczony albo wynikający z okoliczności lub z przeznaczenia rzeczy, jeżeli rzecz nie ma właściwości, o których istnieniu zapewnił kupującego, albo jeżeli rzecz została kupującemu wydana w stanie niezupełnym (rękojmia za wady fizyczne).

§ 2. Sprzedawca jest odpowiedzialny względem kupującego, jeżeli rzecz sprzedana stanowi własność osoby trzeciej albo jeżeli jest obciążona prawem osoby trzeciej; w razie sprzedaży praw sprzedawca jest odpowiedzialny także za istnienie praw (rękojmia za wady prawne).

przypadek 17

wykorzystanie piosenki w reklamie

Piotr jest autorem słów i wykonawcą pewnej znanej piosenki. Sprzedał on swoje prawa autorskie wytwórni płytowej. Po pewnym czasie usłyszał swoją piosenkę w reklamie, mimo iż wyraźnie się sprzeciwił takiemu wykorzystaniu. Czy wytwórnia miała prawo wykorzystać piosenkę mimo sprzeciwu Piotra?

z notatnika prawnika

Sam fakt sprzedania, czyli przeniesienia praw autorskich na inny podmiot, nie powoduje, że Piotr jako twórca stracił możliwość wpływu na to, co dzieje się z jego piosenką. Ta cecha odróżnia własność intelektualną od własności rzeczy materialnych. Inaczej mówiąc jeżeli sprzedamy samochód, to nie mamy żadnego środka prawnego, żeby wpłynąć na nowego właściciela czy właścicielkę gdzie może jeździć tym samochodem albo czy może go przemalować.

W przypadku praw autorskich jest inaczej. Autorowi czy autorce zawsze będą przysługiwać autorskie prawa osobiste (zob. przypadek 15). Ponadto autor może odstąpić od umowy lub ją wypowiedzieć ze względu na swoje istotne interesy twórcze. Definicja owych interesów nie została podana, jednak istotność wskazuje, że nie mogą być to rzeczy błahe. W tym przypadku możemy stwierdzić, że taka sytuacja miała miejsce. Zakaz wykorzystywania słów w projektach reklamowych był wyraźny, a jego naruszenie mogło doprowadzić do naruszenia na przykład dobrego imienia autora.

Odstąpienie od umowy w tym trybie nie odbywa się bez poniesienia kosztów. Jeżeli utwór został przyjęty przez nabywcę, to możliwość wypowiedzenia będzie zależała od tego, czy strony rozliczą się między sobą. Ponadto jeżeli twórca będzie chciał korzystać ze swoich praw, musi złożyć propozycję takiego korzystania stronie, z którą umowę zerwał.

Jeżeli zawarliśmy umowę na rozpowszechnianie naszych materiałów szkoleniowych, a nabywca praw nie opublikuje ich w umówionym terminie lub gdy takiego terminu nie wyznaczyliśmy w umowie w ciągu dwóch lat od przyjęcia utworu, twórca może wyznaczyć ostateczny termin, w którym dzieło ma zostać wydane. Termin ten musi mieć co najmniej 6 miesięcy. Jeżeli ten termin upłynie, twórca może od umowy odstąpić i żądać naprawienia szkody.

Jeżeli publiczne udostępnienie utworu następuje w nieodpowiedniej formie albo ze zmianami, to twórca może wezwać właściciela praw do zaprzestania takich praktyk. Jeżeli nie przyniesie to rezultatu, to twórca ma prawo do odstąpienia od umowy, ale zachowuje prawo do wynagrodzenia.

Dodatkowym uprawnieniem twórcy jest prawo do nadzoru autorskiego. W przypadku tekstów obejmuje ono na przykład prawo do akceptacji uwag korektorskich. Uprawnienie to przysługuje tylko przed rozpowszechnieniem utworu, czyli w przypadku tekstów pisanych przed wydrukowaniem. Koszt wprowadzenia zmian wynikłych z nadzoru autorskiego obciąża właściciela praw, czyli na przykład wydawcę.

Zasadniczo nadzór autorski nie jest dodatkowo wynagradzany oprócz nadzoru nad dziełami plastycznymi.

Podsumowując: Piotr nie tylko może sprzeciwić się wykorzystaniu swojej piosenki, ale może to zrobić skutecznie, wykorzystując ten instrument prawny, który będzie dla niego najbardziej odpowiedni.

§ przepisy

Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych

Art. 56. 1. Twórca może odstąpić od umowy lub ją wypowiedzieć ze względu na swoje istotne interesy twórcze.

2. Jeżeli w ciągu dwóch lat od odstąpienia lub wypowiedzenia, o którym mowa w ust. 1, twórca zamierza przystąpić do korzystania z utworu, ma obowiązek zaoferować to korzystanie nabywcy lub licencjobiorcy, wyznaczając mu w tym celu odpowiedni termin.

3. Jeżeli odstąpienie od umowy lub jej wypowiedzenie następuje po przyjęciu utworu, skuteczność odstąpienia lub wypowiedzenia może być przez drugą stronę umowy uzależniona od zabezpieczenia kosztów poniesionych przez nią w związku z zawartą umową. Nie można jednak żądać zwrotu kosztów, gdy zaniechanie rozpowszechniania jest następstwem okoliczności, za które twórca nie ponosi odpowiedzialności.

4. Przepisu ust. 1 nie stosuje się do utworów architektonicznych i architektoniczno-urbanistycznych, audiowizualnych oraz utworów zamówionych w zakresie ich eksploatacji w utworze audiowizualnym.

Art. 57. 1. Jeżeli nabywca autorskich praw majątkowych lub licencjobiorca, który zobowiązał się do rozpowszechniania utworu, nie przystąpi do rozpowszechniania w umówionym terminie, a w jego braku – w ciągu dwóch lat od przyjęcia utworu, twórca może odstąpić od umowy lub ją wypowiedzieć i domagać się naprawienia szkody po bezskutecznym upływie dodatkowego terminu, nie krótszego niż sześć miesięcy.

2. Jeżeli wskutek okoliczności, za które nabywca lub licencjobiorca ponosi odpowiedzialność, utwór nie został udostępniony publiczności, twórca może się domagać, zamiast naprawienia poniesionej szkody, podwójnego wynagrodzenia w stosunku do określonego w umowie o rozpowszechnienie utworu, chyba że licencja jest niewyłączna.

3. Przepisów ust. 1 i 2 nie stosuje się do utworów architektonicznych i architektoniczno-urbanistycznych.

Art. 58. Jeżeli publiczne udostępnienie utworu następuje w nieodpowiedniej formie albo ze zmianami, którym twórca mógłby słusznie się sprzeciwić, może on po bezskutecznym wezwaniu do zaniechania naruszenia odstąpić od umowy lub ją wypowiedzieć. Twórcy przysługuje prawo do wynagrodzenia określonego umową.

Art. 60. 1. Korzystający z utworu jest obowiązany umożliwić twórcy przed rozpowszechnieniem utworu przeprowadzenie nadzoru autorskiego. Jeżeli wniesione w związku z nadzorem zmiany w utworze są niezbędne i wynikają z okoliczności od twórcy niezależnych, koszty ich wprowadzenia obciążają nabywcę autorskich praw majątkowych lub licencjobiorcę.

2. Jeżeli twórca nie przeprowadzi nadzoru autorskiego w odpowiednim terminie, uważa się, że wyraził zgodę na rozpowszechnianie utworu.

3. Jeżeli ustawa lub umowa nie stanowią inaczej, za wykonanie nadzoru autorskiego nie przysługuje twórcy odrębne wynagrodzenie.

4. Twórcy utworu plastycznego przysługuje prawo do sprawowania odpłatnego nadzoru autorskiego.

5. Sprawowanie nadzoru autorskiego nad utworami architektonicznymi i architektoniczno-urbanistycznymi regulują odrębne przepisy.

przypadek 18

umowa licencyjna i korzystanie na zasadzie licencji niewyłącznej

Alicja rozpoczęła pracę w nowej firmie szkoleniowej. Do umowy o pracę dołączono dodatkową umowę, która stanowiła, że będzie ona korzystała z określonych metodologii firmy na zasadzie licencji niewyłącznej. Co taki zapis zmienia w sytuacji Alicji?

z notatnika prawnika

W obrocie prawami autorskimi wyróżniamy dwa rodzaje umów: umowy o przeniesienie praw majątkowych i umowy o korzystanie z utworu.

Umowy o przeniesienie praw majątkowych przenoszą całość praw na inny podmiot. Do takich należy omawiana wcześniej umowa sprzedaży praw autorskich.

Umowy o korzystanie z utworu, to inaczej umowy licencyjne. Ich idea polega na tym, że nadal jesteśmy właścicielami praw, ale pozwalamy innym podmiotom na korzystanie z nich w określonym zakresie. Można to porównać do wynajmowania mieszkania.

Umowa licencyjna:

- Powinna wskazywać pola eksploatacji – jeżeli tego nie robi, można liczyć się z tym, że w przypadku sporu Sąd potraktuje taką umowę jako dotyczącą wszystkich pól eksploatacji. Ponieważ prawnicy spierają się w tej kwestii, dla własnego bezpieczeństwa zawierajmy w umowach pola eksploatacji.
- Może być wyłączna, to znaczy że tylko jeden podmiot może na określonym polu z niej korzystać, lub niewyłączna – możemy przekazywać prawa nieograniczonej liczbie podmiotów. Inaczej mówiąc, jeżeli mamy materiały szkoleniowe i udzielimy firmie X licencji wyłącznej na ich publikacje w formie książki, to nikomu innemu nie możemy takiej licencji udzielić, ani samemu wydać książki. Natomiast do tych samych materiałów możemy udzielić licencji niewyłącznej firmie X, firmie Y oraz Fundacji Z do publikacji ich w formie elektronicznej i wówczas mamy prawo udzielać takiej licencji jeszcze innym podmiotom i sami ją publikować w formie elektronicznej.
- Nie można objąć umową nieznanych pól eksploatacji w chwili jej zawarcia. Nie chodzi tu o możliwość eksploatacji dzieła w ulepszony sposób, np. przejście z wydawania na płytach CD na płyty DVD, tylko o całkiem nowe sposoby eksploatacji.
- Licencja wyłączna musi być pod rygorem nieważności zawarta w formie pisemnej, a jeżeli zawierana jest w formie ustnej przyjmuje się, że jest to licencja niewyłączna[VII].
- Umowa licencyjna może być nieodpłatna, ale musi być to wyraźnie określone w umowie. Inaczej zakłada się, że twórcy należy się wynagrodzenie. Jeżeli w umowie nie określono wysokości wynagrodzenia, określa się je z uwzględnieniem zakresu udzielonego prawa oraz korzyści wynikających z korzystania z utworu.
- Twórca może odstąpić od umowy lub ją wypowiedzieć ze względu na swoje istotne interesy twórcze, przy czym może ponosić odpowiedzialność za poniesione już przez licencjobiorcę koszty. Licencję można też wypowiedzieć z zachowaniem terminów umownych, a w przypadku ich braku, na rok naprzód, na koniec roku kalendarzowego.
- Licencja może być zawarta na czas określony lub nieokreślony. Licencję udzieloną na okres dłuższy niż pięć lat uważa się, po upływie tego terminu, za udzieloną na czas nieoznaczony.
- Umowa licencyjna nie upoważnia licencjobiorcy do udzielania dalszych licencji innym podmiotom, czyli sublicencjonowania, chyba, że strony postanowią inaczej.
- Jeżeli nie określono w umowie zasięgu geograficznego licencji, to licencja obowiązuje na terytorium państwa, w którym licencjobiorca ma swoją siedzibę.

przypadek 19

dozwolony użytek

Po rozpoczęciu pracy w Fundacji Marcin znalazł materiały szkoleniowe autorstwa Joli, która wcześniej pracowała w tej organizacji jako trenerka. Po przejrzeniu ich stwierdził, że mogą mu być przydatne. Skserował je, a następnie zeskanował. Czy działanie Marcina jest naruszeniem praw autorskich?

z notatnika prawnika

Uprawnienia autora do swojego dzieła mają charakter monopolu. Poza przypadkami, kiedy ochrona wynikająca z praw autorskich nie jest przyznawana w ogóle (jak w przypadku ochrony idei koncepcji), autor ma wyłączność na dysponowanie tym, co stworzył.

Bezwzględne egzekwowanie tej zasady doprowadziłoby do licznych komplikacji społecznych, kiedy to nawet w błahych sprawach należałoby mieć zgodę właściciela/właścicielki praw autorskich. Dlatego w prawie stworzono instytucję dozwolonego użytku. Umożliwia nam ona korzystanie z czyjegoś dzieła bez zgody właściciela/właścicielki majątkowych praw autorskich, zawiadamiania tych osób i wnoszenia opłat. Mamy jednak obowiązek wskazać autora/autorkę utworu i źródła, z którego korzystamy.

Jednym ze wskazanych w ustawie przypadków dozwolonego użytku jest użytek osobisty. Obejmuje on prawo do korzystania z rozpowszechnionego utworu na własny użytek, pod warunkiem, że robię to do celów niezarobkowych. Ważne jest, żeby utwór był rozpowszechniony legalnie, to znaczy został udostępniony publicznie zgodnie z wolą twórcy.

Prawo do dozwolonego użytku obejmuje osoby pozostające z nami w związku osobistym, czyli krewnych, rodzinę, przyjaciół. Jednak nie można mówić o związku osobistym w przypadku relacji jednorazowych lub opartych na „zinstytucjonalizowanej konieczności wspólnego przebywania" (czyli wspólnego studiowania lub pracy w tym samym miejscu[VIII]).

W ramach dozwolonego użytku możliwa jest zmiana pola eksploatacji, to znaczy, że materiały szkoleniowe, które dostałem na szkoleniu w formie pisemnej, mogę zeskanować lub skserować.

Przyjmując, że Marcin działał w ramach dozwolonego użytku osobistego, należy się zastanowić, czy był w kręgu znajomych Joli. Jeżeli nie, to sam fakt, że pracowała ona wcześniej w Fundacji, nie uprawnia go do kopiowania materiałów.

Inna sytuacja będzie miała miejsce, gdy to Fundacja będzie miała własność praw majątkowych do materiałów Joli. Wówczas zgoda na ich skopiowanie otrzymana od właściwej osoby upoważnia Marcina do ich skopiowania, a także zeskanowania, ale nie upoważnia do rozpowszechniania.

§ przepisy

Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych

Art. 23. 1. Bez zezwolenia twórcy wolno nieodpłatnie korzystać z już rozpowszechnionego utworu w zakresie własnego użytku osobistego. Przepis ten nie upoważnia do budowania według cudzego utworu architektonicznego i architektoniczno-urbanistycznego oraz do korzystania z elektronicznych baz danych spełniających cechy utworu, chyba że dotyczy to własnego użytku naukowego niezwiązanego z celem zarobkowym.

2. Zakres własnego użytku osobistego obejmuje korzystanie z pojedynczych egzemplarzy utworów przez krąg osób pozostających w związku osobistym, w szczególności pokrewieństwa, powinowactwa lub stosunku towarzyskiego.

przypadek 20

praca dla instytucji oświatowych

Ustawa o prawach autorskich i prawach pokrewnych mówi, że instytucje naukowe i oświatowe w ramach pracy naukowej i dydaktycznej mogą w ramach dozowanego użytku wykorzystywać wszystkie rozpowszechnione utwory. Czy firma szkoleniowa albo organizacja pozarządowa też ma takie uprawnienia?

z notatnika prawnika

Należy zadać sobie pytanie, jaki podmiot jest instytucją naukową lub oświatową. Na pewno dotyczy to tych instytucji, których głównym celem jest nauczanie i badanie. Zaznaczmy – głównym, a nie jednym z celów. Stąd szkoły, wyższe uczelnie czy Polska Akademia Nauk na pewno nimi są.

Ponieważ ustawa nie wyklucza żadnych instytucji oświatowych, dlatego należy sięgnąć do art. 2 Ustawy o systemie oświaty (tekst jednolity Dz.U.2004 poz. 256 nr. 2572 z późniejszymi zmianami) i sprawdzić, czy firma albo organizacja jest na liście. Lista ta obejmuje między innymi szkoły publiczne i niepubliczne, przedszkola, placówki kształcenia ustawicznego, młodzieżowe ośrodki socjoterapii, zakłady kształcenia i placówki doskonalenia nauczycieli. Organizacje pozarządowe nie są uznawane za takie podmioty, choć można mieć tu wątpliwości. Na pewno jeżeli prowadzenie badań naukowych jest jednym z celów naszej działalności statutowej, to wówczas nie możemy korzystać z tego prawa. Jeżeli jednak jest to nasz jedyny i wyłączny cel statutowy, to uważam że istnieje taka możliwość.

Firmy szkoleniowe za takie podmioty również nie będą uznane, ponieważ przeczyłoby to duchowi tego przepisu. Ma on na celu ochronę dobra publicznego jakim jest prowadzenie badań, a nie ochronę interesu firm szkoleniowych.

Jakie to ma zastosowanie w praktyce prowadzenia szkoleń? Forma dozwolonego użytku pozwala nam na korzystanie z każdego rozpowszechnionego materiału w całości (z wyjątkiem programów komputerowych). Jeżeli prowadzimy zajęcia na temat metodologii tworzenia testów oceniających kompetencje pracownika i zatrudnia nas instytucja oświatowa, możemy na potrzeby naszych zajęć powielić czyjś test oraz opis metodologii i rozdać go studentom. Możemy to zrobić bez pytania o zgodę oraz konieczności uiszczenia autorowi honorarium z tego tytułu. Pracując w firmie szkoleniowej musimy taką zgodę uzyskać.

Dlatego kluczowe jest stwierdzenie, kto nas zatrudnił oraz status tej instytucji. Dlatego na przykład jeżeli prowadzimy zajęcia dla studentów, ale robimy to w ramach organizacji pozarządowej, to nie możemy korzystać z instytucji dozwolonego użytku dla organizacji oświatowych, choć zajęcia są organizowane przez uczelnię i na jej terenie.

§ przepisy

Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych

Art. 27. Instytucje naukowe i oświatowe mogą, w celach dydaktycznych lub prowadzenia własnych badań, korzystać z rozpowszechnionych utworów w oryginale i w tłumaczeniu oraz sporządzać w tym celu egzemplarze fragmentów rozpowszechnionego utworu.

przypadek 21

wykorzystanie fraszek i aforyzmów

Julia prowadzi zajęcia z kreatywnego pisania. Przygotowuje też materiały na ten temat. Chce w nich użyć kilku fraszek i aforyzmów dla wzbogacenia swoich przykładów. Jak ma to zrobić by nie złamać praw autorskich?

z notatnika prawnika

Prawo cytatu jest jedną z najczęstszych form korzystania z dozwolonego użytku. Jednocześnie nie ma precyzyjnych wytycznych co do tego, jak należy posługiwać się cytatem. Wypracowano jednak kilka zasad, które mają za zadanie ułatwić nam korzystanie z tego prawa.

Pierwszą z nich jest możliwość cytowania w utworach, czyli materiały Julii muszą odpowiadać definicji utworu z prawa autorskiego.

Drugą jest długość cytatu. Można cytować „urywki rozpowszechnionych utworów lub drobne utwory w całości". Nie przesądza to o tym, ile możemy zacytować. Oceniając należy pamiętać, że utwór musi pozostawać w takiej proporcji do wkładu twórczości własnej, aby nie było wątpliwości co do tego, że powstało własne dzieło[IX]. To znaczy, że będzie naruszeniem praw autorskich użycie w materiałach szkoleniowych testu psychologicznego, z krótkim komentarzem na jego temat. W przypadku sporów co do wielkości cytatu, o tym, czy naruszenie miało miejsce czy nie, będzie decydował sąd. Dlatego Julia ma możliwość zacytowania całego przysłowia czy aforyzmu po spełnieniu kryterium długości swoich materiałów.

Trzecią zasadą jest konieczność wyróżnienia cytatu, to znaczy oznaczenia go w taki sposób, aby osoba zapoznająca się z dziełem mogła stwierdzić, że dana myśl jest cytatem innego autora czy autorki oraz gdzie jest jej źródło. Nie ma znaczenia wybór systemu cytowania, np. przepisów dolnych czy końcowych, ale nie wystarczające jest zamieszczenie klauzuli „opracowano na podstawie" bez wskazania, w którym dokładnie miejscu odnosimy się do dzieł innych osób. Dla oznaczenia cytatu nie ma znaczenia czy majątkowe prawa autorskie już wygasły.

W przypadku anonimowego cytatu należy go również oznaczyć wskazując na anonimowość źródła. Dlatego Julia nie może przy cytowaniu przysłów nie zrobić odpowiedniego zaznaczenia ze wskazaniem np. „Przysłowie ludowe z XIX wieku". Jeżeli korzystałaby z księgi przysłów powinna wskazać na tę książkę jako źródło cytatu.

Ostatnią wytyczną jest cel cytatu. Może on być używany wyłącznie w zakresie uzasadnionym wyjaśnianiem, analizą krytyczną, nauczaniem lub prawami gatunku twórczości. W większości przypadków materiały szkoleniowe będą odpowiadać którejś z tych przesłanek.

§ przepisy

Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych

Art. 29. 1. Wolno przytaczać w utworach stanowiących samoistną całość urywki rozpowszechnionych utworów lub drobne utwory w całości, w zakresie uzasadnionym wyjaśnianiem, analizą krytyczną, nauczaniem lub prawami gatunku twórczości.

2. Wolno w celach dydaktycznych i naukowych zamieszczać rozpowszechnione drobne utwory lub fragmenty większych utworów w podręcznikach i wypisach.

2^1. Wolno w celach dydaktycznych i naukowych zamieszczać rozpowszechnione drobne utwory lub fragmenty większych utworów w antologiach.

3. W przypadkach, o których mowa w ust. 2 i 2^1, twórcy przysługuje prawo do wynagrodzenia.

przypadek 22

wykorzystanie fragmentów filmu

Darek przygotowuje szkolenie z zarządzania projektem. W materiałach multimedialnych, które przekazuje uczestnikom/uczestniczkom szkolenia, chce umieścić fragmenty „Ojca chrzestnego" jako przykład ilustrujący role grupowe. Co Darek powinien zrobić, aby móc wykorzystać ten materiał?

z notatnika prawnika

Prawo cytatu obejmuje nie tylko tekst, ale każdy inny utwór. Do najczęściej spotykanych utworów, które prócz tekstu podlegają cytowaniu, będą należeć rysunki, schematy, tabele. Możliwe jest również cytowanie muzyki, na przykład w formie samplingu.

Dlatego nie ma przeszkód do tego, żeby Darek wykorzystał fragment filmu do ilustracji swojego przykładu. Jednak fragment ten będzie musiał odpowiadać zasadom dotyczącym cytatu.

Rozpowszechnione jest przekonanie, że można wykorzystać na zajęciach fragment filmu trwający na przykład 30 sekund. W ustawie nie ma żadnych wskazówek, co do długości cytatu filmowego. Dlatego nie należy się tym sugerować.

§ przepisy

Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych

Art. 29. 1. Wolno przytaczać w utworach stanowiących samoistną całość urywki rozpowszechnionych utworów lub drobne utwory w całości, w zakresie uzasadnionym wyjaśnianiem, analizą krytyczną, nauczaniem lub prawami gatunku twórczości.

2. Wolno w celach dydaktycznych i naukowych zamieszczać rozpowszechnione drobne utwory lub fragmenty większych utworów w podręcznikach i wypisach.

2^1. Wolno w celach dydaktycznych i naukowych zamieszczać rozpowszechnione drobne utwory lub fragmenty większych utworów w antologiach.

3. W przypadkach, o których mowa w ust. 2 i 2^1, twórcy przysługuje prawo do wynagrodzenia.

przypadek 23

wykorzystanie zdjęcia znalezionego w Internecie

Agata znalazła w Internecie zdjęcie góry Fuji. Zdjęcie jest opatrzone znakiem ©. Agata chce je wykorzystywać w swojej prezentacji przygotowywanej na szkolenie powołując się na prawo cytatu. Zdjęcie ma służyć jako tło całej prezentacji. Czy Agata może tak postąpić nie łamiąc prawa autorskiego?

z notatnika prawnika

W przypadku wykorzystywania zdjęć jako tła prezentacji nie ma dla nas znaczenia, że jest ono opatrzone znakiem ©. Świadczy to tylko o tym, że mamy założyć, że określony podmiot jest właścicielem majątkowych praw autorskich do zdjęcia. Ponieważ w ramach prawa cytatu nie jest konieczne uzyskanie zgody tego podmiotu, to możemy je wykorzystać.

Innym problemem jest, czy wykorzystanie zdjęcia jako tła mieści się w celu cytatu, którym jest: wyjaśnianie, analiza krytyczna, nauczanie lub prawa gatunku. Tło ma charakter dekoracyjny, a więc dwie pierwsze przesłanki nie wchodzą w grę. Nie można też przyjąć, że umieszczenie tła służy nauczaniu. Prezentacja bez tła również spełni swoje funkcje dydaktyczne.

W przypadku prawa gatunku twórczości, można by się zastanawiać, czy ta przesłanka ma zastosowanie. Jednak moim zdaniem wykorzystanie zdjęcia dla celów czysto dekoracyjnych, nie będzie mieściło się w prawie cytatu.

§ przepisy

Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych

Art. 29. 1. Wolno przytaczać w utworach stanowiących samoistną całość urywki rozpowszechnionych utworów lub drobne utwory w całości, w zakresie uzasadnionym wyjaśnianiem, analizą krytyczną, nauczaniem lub prawami gatunku twórczości.

przypadek 24

domena publiczna

Wojtek znalazł materiał w komputerowej bazie danych, który chciałby wykorzystać do swojego ćwiczenia. Materiał jest oznaczony jako domena publiczna. Czy Wojtek ma prawo z niego skorzystać?

z notatnika prawnika

Domena publiczna to zbiór utworów, do których czas obowiązywania praw majątkowych już wygasł albo nie były one nigdy tymi prawami objęte, na przykład akty prawne. Z tego wynika, że możemy z nich korzystać bez obawy naruszenia majątkowych praw autorskich.

Prawa majątkowe gasną po 70 latach od śmierci twórcy lub najpóźniej zmarłego współautora. Jeżeli nie można ustalić twórcy, to od daty pierwszego rozpowszechnienia dzieła. Jeżeli prawa majątkowe z mocy ustawy przysługują innym niż twórca podmiotom (na przykład pracodawcy), to czas ochrony liczy się od momentu rozpowszechnienia lub ustalenia.

Osobno liczy się czas do dzieła głównego i osobno do dzieł zależnych. Dlatego możemy opublikować *Odyseję* w oryginale, ale nie wolno nam wykorzystać polskiego tłumaczenia, które zostało dokonane w 2005 roku.

Korzystanie z utworów w domenie publicznej nie wymaga zgłaszania tego faktu komukolwiek. Należy jednak pamiętać, że osobiste prawa autorskie będą przysługiwać niezależnie od tego, że prawa majątkowe już wygasły. Ponadto jeżeli korzystamy z utworów zawartych w domenie publicznej w celach komercyjnych, zobowiązani jesteśmy do odprowadzania określonych kwot na Fundusz Promocji Twórczości.

§ przepisy

Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych

Art. 36. Z zastrzeżeniem wyjątków przewidzianych w ustawie, autorskie prawa majątkowe gasną z upływem lat siedemdziesięciu:

1) od śmierci twórcy, a do utworów współautorskich – od śmierci współtwórcy, który przeżył pozostałych;

2) w odniesieniu do utworu, którego twórca nie jest znany – od daty pierwszego rozpowszechnienia, chyba że pseudonim nie pozostawia wątpliwości co do tożsamości autora lub jeżeli autor ujawnił swoją tożsamość;

3) w odniesieniu do utworu, do którego autorskie prawa majątkowe przysługują z mocy ustawy innej osobie niż twórca – od daty rozpowszechnienia utworu, a gdy utwór nie został rozpowszechniony – od daty jego ustalenia;

4) w odniesieniu do utworu audiowizualnego – od śmierci najpóźniej zmarłej z wymienionych osób: głównego reżysera, autora scenariusza, autora dialogów, kompozytora muzyki skomponowanej do utworu audiowizualnego.

Art. 37. Jeżeli bieg terminu wygaśnięcia autorskich praw majątkowych rozpoczyna się od rozpowszechnienia utworu, a utwór rozpowszechniono w częściach, odcinkach, fragmentach lub wkładkach, bieg terminu liczy się oddzielnie od daty rozpowszechnienia każdej z wymienionych części.

Art. 39. Czas trwania autorskich praw majątkowych liczy się w latach pełnych następujących po roku, w którym nastąpiło zdarzenie, od którego zaczyna się bieg terminów określonych w art. 36 i art. 37.

Art. 40. 1. Producenci lub wydawcy egzemplarzy utworów literackich, muzycznych, plastycznych, fotograficznych i kartograficznych, niekorzystających z ochrony autorskich praw majątkowych, są obowiązani do przekazywania na rzecz Funduszu, o którym mowa w art. 111, wpłaty wynoszącej od 5% do 8% wpływów brutto ze sprzedaży egzemplarzy tych utworów. Dotyczy to wydań publikowanych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

1[1]. Producenci i wydawcy dokonują wpłat, o których mowa w ust. 1, za okresy kwartalne w terminie do końca miesiąca następującego po zakończeniu kwartału, w którym uzyskano wpływy ze sprzedaży. Jeżeli wysokość wpłaty nie przekracza wyrażonej w złotych równowartości kwoty 1.000 euro, możliwe jest rozliczanie w innych regularnych okresach, nie dłuższych jednak niż rok obrotowy.

2. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio do egzemplarzy chronionych opracowań utworów niekorzystających z ochrony autorskich praw majątkowych.

3. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego określa, w drodze rozporządzenia, wysokość procentu, o którym mowa w ust. 1.

przypadek 25

materiały szkoleniowe na zamówienie klienta

Artur przygotował na zamówienie swojego klienta materiały szkoleniowe. Strony zostały rozliczone umową zlecenia, w której nie było zastrzeżenia, że Artur przenosi swoje prawa autorskie na nabywcę. Materiały wydrukowano w jednym egzemplarzu, który został przekazany nabywcy. Po jakimś czasie Artur zauważył, że materiały zostały bez jego zgody wykorzystane w dziele zbiorowym. Po skontaktowaniu się z klientem usłyszał, że wraz z wydaniem wydrukowanego egzemplarza materiałów przeniósł on również swoje prawa autorskie na nabywcę. Czy argumentacja klienta jest słuszna?

z notatnika prawnika

W polskim prawie autorskim zakłada się, że przeniesienie własności egzemplarza utworu nie powoduje przejścia autorskich praw majątkowych do utworu. Dlatego kupując płytę z muzyką prawa autorskie nie przechodzą na nas.

Sytuacja ta działa również w drugą stronę. To znaczy przejście autorskich praw majątkowych nie powoduje przeniesienia na nabywcę własności egzemplarza utworu. Stąd możemy przenieść na kogoś prawa do korzystania z naszych materiałów, ale nie znaczy to, że musimy wydać swój autorski egzemplarz.

Uprawnienia te mogą być zmieniane w drodze umowy, przykładowo – można umówić się, że wraz z wydaniem jedynego egzemplarza grafiki nabywca otrzymuje również prawa autorskie do niej.

Podsumowując: Artur jest w dalszym ciągu właścicielem majątkowych praw autorskich, a jego klient nie może bez jego zgody publikować materiałów.

§ przepisy

Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych

Art. 52. 1. Jeżeli umowa nie stanowi inaczej, przeniesienie własności egzemplarza utworu nie powoduje przejścia autorskich praw majątkowych do utworu.

2. Jeżeli umowa nie stanowi inaczej, przejście autorskich praw majątkowych nie powoduje przeniesienia na nabywcę własności egzemplarza utworu.

3. Nabywca oryginału utworu jest obowiązany udostępnić go twórcy w takim zakresie, w jakim jest to niezbędne do wykonywania prawa autorskiego. Nabywca oryginału może jednak domagać się od twórcy odpowiedniego zabezpieczenia oraz wynagrodzenia za korzystanie.

przypadek 26

co robić w przypadku naruszenia naszych praw autorskich?

Przeglądając Internet napotykamy ofertę szkoleniową wyglądającą identycznie jak nasza. Okazało się, że jest to kopia naszej oferty ze zmienionymi danymi oferenta. Jakie możliwości daje prawo autorskie w takim przypadku?

z notatnika prawnika

Możliwości ochrony naszych praw zależą od tego, czy zostały naruszone prawa osobiste czy majątkowe.

W przypadku **praw osobistych** można dochodzić ochrony w dwóch przypadkach: zagrożenia naruszenia praw lub po fakcie naruszenia. W pierwszym przypadku możemy żądać zaniechania takich działań, które mogą doprowadzić do naruszenia. Na przykład wstrzymania dystrybucji wydrukowanej już publikacji, ale jeszcze nie rozpowszechnionej.

W przypadku naruszenia można żądać:

- zaniechania określonego działania, na przykład nie używania określonej nazwy;
- usunięcia skutków naruszenia, np. w formie złożenia oświadczenia określonym osobom;
- pieniężnego zadośćuczynienia lub uiszczenia odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany przez twórcę cel społeczny, ale tylko w przypadku, gdy naruszenie jest zawinione.

Za życia twórcy z takimi żądaniami może wystąpić jedynie on sam.

W przypadku naruszenia **praw majątkowych** można żądać:

- zaniechania naruszania;
- usunięcia skutków naruszenia;
- naprawienia wyrządzonej szkody, albo na zasadach ogólnych przewidzianych w Kodeksie Cywilnym, albo poprzez zapłatę sumy pieniężnej w wysokości odpowiadającej dwukrotności – a w przypadku gdy naruszenie jest zawinione – trzykrotności stosownego wynagrodzenia, którą trzeba by zapłacić żeby uzyskać zgodę na ich korzystanie;
- wydania uzyskanych korzyści.

Niezależnie od tego, można żądać jednokrotnego albo wielokrotnego ogłoszenia w prasie oświadczenia odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie. Można też żądać podania do publicznej wiadomości części albo całości orzeczenia sądu wydanego w rozpatrywanej sprawie, w sposób i w zakresie określonym przez sąd.

Przedawnienie tych żądań wynosi 10 lat, chyba że jest to związane z działalnością gospodarczą, to wówczas ten termin wynosi 3 lata.

Naruszenie praw autorskich jest również przestępstwem, za które w zależności od czynu grożą różne kary.

1. W przypadku przywłaszczenia sobie autorstwa albo wprowadzeniu w błąd co do autorstwa całości lub części cudzego utworu, albo jego rozpowszechniania bez podania nazwiska lub pseudonimu twórcy, grozi kara pozbawienia wolności do lat trzech.
2. Karze do dwóch lat pozbawienia wolności podlega osoba, która bez uprawnienia albo wbrew jego warunkom (czyli na przykład umowie licencyjnej) rozpowszechnia cudzy utwór w wersji oryginalnej albo w postaci opracowania.

Nagrywanie lub powielanie cudzego utworu w wersji oryginalnej lub w postaci opracowania dokonywane w celu jego rozpowszechnienia bez uprawnienia albo wbrew jego warunkom, podlega karze pozbawienia wolności do lat dwóch.

W pierwszym przypadku ściganie następuje z urzędu. Oznacza to, że Policja lub prokuratura w momencie uzyskania informacji o możliwości popełnienia przestępstwa, powinna wszcząć dochodzenie. Oczywiście mamy również prawo wnieść zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa. Przypadek drugi i trzeci to przestępstwa wnioskowe. Wymagany jest wniosek o wszczęcie postępowania, żeby mogło się ono rozpocząć.

§ przepisy

Art. 78. 1. Twórca, którego autorskie prawa osobiste zostały zagrożone cudzym działaniem, może żądać zaniechania tego działania. W razie dokonanego naruszenia może także żądać, aby osoba, która dopuściła się naruszenia, dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków, w szczególności aby złożyła publiczne oświadczenie o odpowiedniej treści i formie. Jeżeli naruszenie było zawinione, sąd może przyznać twórcy odpowiednią sumę pieniężną tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę lub – na żądanie twórcy – zobowiązać sprawcę, aby uiścił odpowiednią sumę pieniężną na wskazany przez twórcę cel społeczny.

2. Jeżeli twórca nie wyraził innej woli, po jego śmierci z powództwem o ochronę autorskich praw osobistych zmarłego może wystąpić małżonek, a w jego braku kolejno: zstępni, rodzice, rodzeństwo, zstępni rodzeństwa.

3. Jeżeli twórca nie wyraził innej woli, osoby wymienione w ust. 2 są uprawnione w tej samej kolejności do wykonywania autorskich praw osobistych zmarłego twórcy.

4. Jeżeli twórca nie wyraził innej woli, z powództwem, o którym mowa w ust. 2, może również wystąpić stowarzyszenie twórców właściwe ze względu na rodzaj twórczości lub organizacja zbiorowego zarządzania prawami autorskimi lub prawami pokrewnymi, która zarządzała prawami autorskimi zmarłego twórcy.

Art. 79. 1. Uprawniony, którego autorskie prawa majątkowe zostały naruszone, może żądać od osoby, która naruszyła te prawa:

1) zaniechania naruszania;

2) usunięcia skutków naruszenia;

3) naprawienia wyrządzonej szkody:

a) na zasadach ogólnych albo

b) poprzez zapłatę sumy pieniężnej w wysokości odpowiadającej dwukrotności, a w przypadku gdy naruszenie jest zawinione – trzykrotności stosownego wynagrodzenia, które w chwili jego dochodzenia byłoby należne tytułem udzielenia przez uprawnionego zgody na korzystanie z utworu;

4) wydania uzyskanych korzyści.

2. Niezależnie od roszczeń, określonych w ust. 1, uprawniony może się domagać:

1) jednokrotnego albo wielokrotnego ogłoszenia w prasie oświadczenia odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie lub podania do publicznej wiadomości części albo całości orzeczenia sądu wydanego w rozpatrywanej sprawie, w sposób i w zakresie określonym przez sąd;

2) zapłaty przez osobę, która naruszyła autorskie prawa majątkowe, odpowiedniej sumy pieniężnej, nie niższej niż dwukrotna wysokość uprawdopodobnionych korzyści odniesionych przez sprawcę z dokonanego naruszenia, na rzecz Funduszu, o którym mowa w art. 111, gdy naruszenie jest zawinione i zostało dokonane w ramach działalności gospodarczej wykonywanej w cudzym albo we własnym imieniu, choćby na cudzy rachunek.

3. Sąd może nakazać osobie, która naruszyła autorskie prawa majątkowe, na jej wniosek i za zgodą uprawnionego, w przypadku, gdy naruszenie jest niezawinione, zapłatę stosownej sumy pieniężnej na rzecz uprawnionego, jeżeli zaniechanie naruszania lub usunięcie skutków naruszenia byłoby dla osoby naruszającej niewspółmiernie dotkliwe.

4. Sąd, rozstrzygając o naruszeniu prawa, może orzec na wniosek uprawnionego o bezprawnie wytworzonych przedmiotach oraz środkach i materiałach użytych do ich wytworzenia, w szczególności może orzec o ich wycofaniu z obrotu, przyznaniu uprawnionemu na poczet należnego odszkodowania lub zniszczeniu. Orzekając, sąd uwzględnia wagę naruszenia oraz interesy osób trzecich.

5. Domniemywa się, że środki i materiały, o których mowa w ust. 4, są własnością osoby, która naruszyła autorskie prawa majątkowe.

6. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio w przypadku usuwania lub obchodzenia technicznych zabezpieczeń przed dostępem, zwielokrotnianiem lub rozpowszechnianiem utworu, jeżeli działania te mają na celu bezprawne korzystanie z utworu.

7. Przepisy ust. 1 i 2 stosuje się odpowiednio w przypadku usuwania lub zmiany bez upoważnienia jakichkolwiek elektronicznych informacji na temat zarządzania prawami autorskimi lub prawami pokrewnymi, a także świadomego rozpowszechniania utworów z bezprawnie usuniętymi lub zmodyfikowanymi takimi informacjami.

Art. 80. 1. Sąd właściwy do rozpoznania spraw o naruszenie autorskich praw majątkowych miejsca, w którym sprawca wykonuje działalność lub w którym znajduje się jego majątek, także przed wytoczeniem powództwa rozpoznaje, nie później niż w terminie 3 dni od dnia złożenia w sądzie, wniosek mającego w tym interes prawny:

1) o zabezpieczenie dowodów oraz o zabezpieczenie związanych z nimi roszczeń;

2) o zobowiązanie naruszającego autorskie prawa majątkowe do udzielenia informacji i udostępnienia określonej przez sąd dokumentacji mającej znaczenie dla roszczeń, o których mowa w art. 79 ust. 1;

3) o zobowiązanie innej niż naruszający osoby do udzielenia informacji, które mają znaczenie dla roszczeń, określonych w art. 79 ust. 1, o pochodzeniu, sieciach dystrybucji, ilości i cenie towarów lub usług naruszających autorskie prawa majątkowe, jeżeli:

a) stwierdzono, że posiada ona towary naruszające autorskie prawa majątkowe, lub

b) stwierdzono, że korzysta ona z usług naruszających autorskie prawa majątkowe, lub

c) stwierdzono, że świadczy ona usługi wykorzystywane w działaniach naruszających autorskie prawa majątkowe, lub

d) została przez osobę określoną w lit. a, b lub c wskazana jako uczestnicząca w produkcji, wytwarzaniu lub dystrybucji towarów lub świadczeniu usług naruszających autorskie prawa majątkowe, a powyższe działania mają na celu uzyskanie bezpośrednio lub pośrednio zysku lub innej korzyści ekonomicznej, przy czym nie obejmuje to działań konsumentów będących w dobrej wierze.

2. Sąd, dopuszczając dowód lub rozpoznając wnioski, o których mowa w ust. 1, zapewnia zachowanie tajemnicy przedsiębiorcy i innych tajemnic ustawowo chronionych.

3. Od obowiązku, o którym mowa w ust. 1 pkt 2 i 3, może uchylić się ten, kto według przepisów Kodeksu postępowania cywilnego mógłby jako świadek odmówić zeznań lub odpowiedzi na zadane mu pytanie.

4. W uzasadnionych przypadkach sąd może uzależnić wydanie postanowienia o zabezpieczeniu dowodów, o których mowa w ust. 1 pkt 1, od złożenia kaucji.

5. Zażalenia na postanowienia sądu w sprawach, o których mowa w ust. 1, sąd rozpoznaje w terminie 7 dni.

6. Do zabezpieczenia dowodów stosuje się odpowiednio art. 733, art. 742 i art. 744-746 Kodeksu postępowania cywilnego.

przypadek 27

zdjęcie ze szkolenia

W trakcie prowadzonego szkolenia trener zapytał uczestników i uczestniczki o możliwość zrobienia kilku zdjęć celem dokumentacji. Osoby uczestniczące wyraziły zgodę przez aklamację. Po zakończeniu szkolenia zdjęcia zostały przesłane grantodawcy jako dokumentacja tego, że szkolenie się odbyło oraz umieszczone na stronie internetowej projektu. Po sześciu miesiącach jeden z uczestników zażądał usunięcia ich ze strony, twierdząc, że miały być wykorzystane wyłącznie do dokumentacji projektu. Co można w tej sytuacji zrobić?

z notatnika prawnika

W przypadku wykorzystywania zdjęć mamy do czynienia z dwoma dylematami: prawa autorskie do zdjęcia i ochrona wizerunku osób umieszczonych na zdjęciu.

Zdjęcie może być i najczęściej jest utworem – wówczas stosujemy do niego zasady ogólne wynikające z prawa autorskiego.

W przypadku ochrony praw osób, które zdjęcie przedstawia, stosuje się zasady dotyczące ochrony wizerunku. Główną regułą jest, że rozpowszechnianie wizerunku wymaga zezwolenia osoby na nim przedstawionej. Dlatego każdorazowo niezbędne będzie uzyskanie zgody osób biorących udział w warsztatach na robienie zdjęć.

Zgoda nie jest wymagana jeżeli:

- Osoba, której wizerunek zawarto na zdjęciu otrzymała umówioną zapłatę za pozowanie, chyba że w umowie postanowiono inaczej.
- Zdjęcie przedstawia osobę powszechnie znaną i zrobiono je w związku z pełnieniem przez tą osobę funkcji publicznej. Nie chodzi tu wyłącznie o bycie w służbie publicznej (na przykład zdjęcie premiera), ale dotyczy to również działalności politycznej, społecznej czy zawodowej.
- Osoba przedstawiona na zdjęciu stanowi szczegół całości takiej jak krajobraz czy publiczna impreza. Jednocześnie jeżeli robimy wykadrowane zdjęcie osoby, która bierze udział na przykład w festynie, to nie można powiedzieć, że będzie ona tłem całości.

Zgoda na rozpowszechnianie może być wycofana na zasadach ogólnych.

Gdy na zdjęciach występują dzieci niezbędna jest zgoda ich opiekunów prawnych.

W przypadku roszczeń dotyczących rozpowszechniania wizerunku osoby na nim przedstawionej, stosuje się przepisy o ochronie autorskich praw majątkowych. Roszczenia te przedawniają się po upływie dwudziestu lat od śmierci takiej osoby.

W naszym przypadku należy przyjąć, że zgoda na rozpowszechnianie wizerunku została udzielona przez wszystkich uczestników/uczestniczki w sposób zgodny z prawem. Stwierdzenie, że zdjęcia robione są celem dokumentacji jest warunkiem umowy. Problematyczne jest, czy umieszczenie zdjęć na stronie internetowej też ma cel dokumentacyjny. Ta kwestia musiałaby być rozstrzygnięta przez sąd, który wziąłby pod uwagę wszystkie okoliczności sprawy. Moim zdaniem należy zastosować zwężającą wykładnię, ponieważ celem przepisu jest ochrona dóbr jakiejś osoby. Dlatego uważam, że mówiąc o dokumentacji projektu należy spodziewać się raportu, który jest przekazywany do grantodawcy. W przypadku chęci umieszczania zdjęć na stronie internetowej, należy o tym poinformować osoby przed udzieleniem przez nie zgody.

Kwestie dotyczące zdjęć (podobnie jak wszystkie inne obszary ryzyka) powinno się opisywać w regulaminie szkolenia, przekazanym uczestnikom/uczestniczkom projektu w momencie aplikowania.

Regulamin powinien precyzyjnie określać w jaki sposób zdjęcia zrobione podczas warsztatów

będą wykorzystane. W szczególności należy wskazać czym jest dokumentacja i promocja projektu.

§ przepisy

Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych

Art. 81. 1. Rozpowszechnianie wizerunku wymaga zezwolenia osoby na nim przedstawionej. W braku wyraźnego zastrzeżenia zezwolenie nie jest wymagane, jeżeli osoba ta otrzymała umówioną zapłatę za pozowanie.

2. Zezwolenia nie wymaga rozpowszechnianie wizerunku:

1) osoby powszechnie znanej, jeżeli wizerunek wykonano w związku z pełnieniem przez nią funkcji publicznych, w szczególności politycznych, społecznych, zawodowych;

2) osoby stanowiącej jedynie szczegół całości takiej jak zgromadzenie, krajobraz, publiczna impreza.

Art. 83. Do roszczeń w przypadku rozpowszechniania wizerunku osoby na nim przedstawionej oraz rozpowszechniania korespondencji bez wymaganego zezwolenia osoby, do której została skierowana, stosuje się odpowiednio przepis art. 78 ust. 1; roszczeń tych nie można dochodzić po upływie dwudziestu lat od śmierci tych osób.

Słowniczek

Dzieło albo **Utwór** to przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiejkolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia (Art. 1 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych).

Utwór opublikowany to utwór, który za zezwoleniem twórcy został zwielokrotniony i którego egzemplarze zostały udostępnione publicznie (Art. 6 ust.1 pkt.1 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych).

Utwór rozpowszechniony to utwór, który za zezwoleniem twórcy został w jakikolwiek sposób udostępniony publicznie (Art. 6 ust.1 pkt.3 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych).

Wprowadzenie utworu do obrotu to publiczne udostępnienie jego oryginału albo egzemplarzy drogą przeniesienia ich własności dokonanego przez uprawnionego lub za jego zgodą (Art. 6 ust.1 pkt.6 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych).

Plagiat to wykorzystywanie cudzej pracy i przedstawienie jej jako własnej. Wyróżniamy plagiat jawny, który ma miejsce, gdy zostaje wykorzystana praca w formie nie zmienionej lub nieznacznie zmienionej oraz plagiat ukryty, który polega na skopiowaniu idei jaka stoi za tekstem, na przykład sposobu argumentacji.

Twórca to osoba, która wniosła twórczy wkład do utworu. Zakłada się, że twórcą jest osoba, której nazwisko w tym charakterze uwidoczniono na egzemplarzach utworu lub której autorstwo podano do publicznej wiadomości w jakikolwiek inny sposób w związku z rozpowszechnianiem utworu

Współtwórcy to osoby, które wniosły pracę o charakterze indywidualnym i twórczym. Utwór może mieć nieograniczoną liczba współtwórców.

Dozwolony użytek to prawo do korzystania z czyjegoś dzieła bez zgody właściciela/ właścicielki majątkowych praw autorskich, bez zawiadamiania tych osób i bez wnoszenia opłat.

Znak ™ oznacza, że towar nim oznaczony jest chroniony znakiem towarowym.

Znak © oznacza, że wszystkie prawa autorskie do utworu nim oznaczonego są zastrzeżone.

Przypisy

[I] Barta J., Markiewicz R., *Prawo autorskie,* Warszawa 2008, str. 50.

[II] Blicharz R., Pawełczyk M., *Przedsiębiorca, czyli kto?*, *„Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego*" 3/2004.

[II] Barta J., Markiewicz R., op. cit., str. 26.

[IV] Ibid., str. 54

[V] Ibid., str. 55

[VI] Orzeczenie Sądu Najwyższego z 5 lipca 2002, III CKN 1096/00.

[VII] Orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 19 listopada 2002, VKKN 323/01.

[VII] Barta J., Markiewicz R., op. cit., str. 117.

[IX] Wyrok SN I CK 232/04 OSNC 2005/11/195N.

Więcej informacji znajdziesz:

- Barta J., Markiewicz R., *Prawo autorskie,* Warszawa 2008.
- Blicharz R., Pawełczyk M., *Przedsiębiorca, czyli kto?*, *„Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego*" 3/2004.
- Iszkowski W., Konarski X., *Elektroniczne usługi*, ,,*Rzeczpospolita"* 2003/3/4
- *Komentarz do art.23 kodeksu cywilnego (Dz.U.64.16.93),* [w:] Kidyba A. (red.), Kopaczyńska-Pieczniak K., Niezbecka E., Gawlik Z., Janiak A., Jedliński A., Sokołowski T., *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna,* Warszawa, 2009.
- *Komentarz do ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U.00.80.904),* [w:] Barta J., Czajkowska-Dąbrowska M., Ćwiąkalski Z., Markiewicz R., Traple E., *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, Warszawa 2001.
- Nogacki R., *Prawne aspekty internetowej reklamy banku, cz. I. Poczta elektroniczna, „Prawo Bankowe"* 2005/10/68.
- Smycz M., *Komentarz do ustawy z dnia 28 października 2002 r. o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U.02.197.1662),* Warszawa 2003.
- Wachowska A., *Prezentacje multimedialne a prawo autorskie*, ,,*Rzeczpospolita"* 2008/9/13.

Spis treści

Wstęp		5
przypadek 1	program komputerowy do tworzenia wierszy	7
przypadek 2	publikacja bez zamieszczonego oznaczenia ©	8
przypadek 3	identyczna oferta szkoleniowa	9
przypadek 4	wykorzystanie rysunków dzieci	10
przypadek 5	wykorzystanie wzorów matematycznych	11
przypadek 6	pomysł na nowy sposób integracji grupy	12
przypadek 7	nowa technika podziału na grupy	13
przypadek 8	„draft” projektu	14
przypadek 9	tłumaczenie i wykorzystanie materiałów obcojęzycznych	15
przypadek 10	pomysły inspirowane dziełami innych autorów	16
przypadek 11	współpraca z osobami z zagranicy	17
przypadek 12	pomysły inspirowane informacjami zwrotnymi oraz opiniami innych osób	18
przypadek 13	współautorstwo w ramach wolontariatu	20
przypadek 14	tworzenie ofert w ramach dodatkowych obowiązków	22
przypadek 15	udzielenie zgody na wykorzystanie wiersza	23
przypadek 16	sprzedaż praw do narzędzia opracowanego na potrzeby pracy magisterskiej	25
przypadek 17	wykorzystanie piosenki w reklamie	27
przypadek 18	umowa licencyjna i korzystanie na zasadzie licencji niewyłącznej	29
przypadek 19	dozwolony użytek	30
przypadek 20	praca dla instytucji oświatowych	31
przypadek 21	wykorzystanie fraszek i aforyzmów	32

przypadek 22 wykorzystanie fragmentów filmu 33

przypadek 23 wykorzystanie zdjęcia znalezionego w Internecie 34

przypadek 24 domena publiczna 35

przypadek 25 materiały szkoleniowe na zamówienie klienta 37

przypadek 26 co robić w przypadku naruszenia naszych praw autorskich? 38

przypadek 27 zdjęcie ze szkolenia 41

Słowniczek 43

Przypisy 45

Więcej informacji znajdziesz 46